

Національний університет водного господарства та природокористування
Навчально-науковий інститут права

Збірник наукових робіт
учасників Регіональної науково-практичної он-лайн
конференції

ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРАВООХОРОННИХ
ОРГАНІВ В УМОВАХ СУЧАСНОСТІ

(м. Рівне, 29-30 жовтня 2020 р.)

УДК 351.74

Рекомендовано Вченою радою ННІ права НУВГП, протокол № 04 від 11 грудня 2020 року

Функціонування правоохоронних органів в умовах сучасності: Збірник наукових робіт учасників Регіональної науково-практичної он-лайн конференції (29-30 жовтня 2020 р.). Рівне: НУВГП, 2021. 111 с.

Усі матеріали подаються в авторській редакції

©Автори статей, 2021

©ННІП НУВГП, 2021

ЗМІСТ

Батарчук І.І., Полюхович О.І. Проблеми розвитку Національної поліції України.....	5
Благодир А.А. Віннічук І.В. Дотримання правоохоронними органами України засади недоторканості житла або іншого володіння особи	8
Благодир С.М. Волкова І.П. Презумпція невинуватості як засада діяльності правоохоронних органів.....	13
Бурченко Ю.В. Елементи адміністративно-правового механізму притягнення до відповідальності за порушення правил карантину.....	19
Варламова Ю.В., Гришко В.І. Деякі питання відповідальності за булінг.....	23
Водоп'ян Т.В. Особливості відшкодування моральної шкоди, заданої незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду.....	28
Гладун С.О. Досвід країн ЄС щодо примирних процедур у цивільних спрах.....	33
Головченко О.В., Пасічник В.І. Аспекти врегулювання колективних трудових спорів.....	38
Давидюк П.П., Довгий В.В., Батарчук І.І. Дактилоскопія, як інструмент підвищення ефективності роботи правоохоронних органів.....	43
Єфімчук М.В., Гришко В.І. Особливості імплементації зарубіжного досвіду здійснення приватної детективної діяльності в українське законодавство.....	50
Кафарський В.І. Конституційні засади приватної детективної діяльності та їх законодавча реалізація в Україні.....	54
Коновейчук Х.Б., Іщенко О.М. Конституційно-правове забезпечення правоохоронної діяльності в об'єднаній територіальній громаді.....	72
Ляш А.О. Залучення експерта для проведення експертизи у кримінальному провадженні: деякі рекомендації щодо удосконалення редакції окремих норм закону.....	81

Матвійчук А. В. Правові джерела та особливості організації адміністративного судочинства в Республіці Польща.....	85
Міщук І.В., Пелешок І. І. Організаційно-правові засади діяльності правоохоронних органів у Німеччині.....	91
Садовнік В.П. Аналітична діяльність: загальнотеоретичне тлумачення поняття.....	95
Словська І.Є. Участь правоохоронних органів у становленні правової держави України.....	100
Степанець В.В., Денисюк П.Д. Роль та місце правоохоронних органів у розбудові демократичної правової держави.....	104
Якимчук М.Ю., Кузьмич В.С. Кіберзлочинність під час пандемії COVID-19.....	108
Цимбалюк В.І., Багатко А.С. Взаємодія правоохоронних органів з громадськими об'єднаннями.....	112

Батарчук І.І.

студентка навчально-наукового інституту права,
*Національний університет водного господарства та
природокористування*

Полюхович О.І.

голова Рівненського апеляційного суду

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Реформа правоохоронних органів, яка була проведена в 2015 році призвела до створення центрального органу виконавчої гілки влади- Національної поліції. Актуальність цієї теми полягає в тому, що Національна поліція України знаходиться на початковому етапі свого розвитку, тому виникає величезна кількість питань стосовно нормативного та законодавчого регулювання її розвитку.

На сьогоднішній день актуальною проблемою є функціонування правоохоронних органів, а саме Національної поліції, це створює перешкоди для її розвитку.

Цікавими для нашого дослідження є праці таких науковців, як Охріменко І.Я., Курко М.Н., Біленчук П.Д., Ярмолюк А.А., Кіяшко Р.Ю., Кравченко І.С., Кузьменко О.В. та інші. Вони присвятили свої праці дослідженню національної поліції України, як важливого правоохоронного органу, його компетенції та проблемам розвитку.

Мета нашої роботи полягає у варіюванні поняття національної поліції, а також обґрунтуванні проблем її розвитку та шляхів їх вирішення.

Для досягнення мети були поставлені такі завдання:

- 1) Визначити дефініцію поняття “національна поліція України”;
- 2) Дослідити проблеми розвитку національної поліції;
- 3) Визначити та дослідити шляхи вирішення цих проблем.

Показники ефективності роботи національної поліції підштовхують нас до такого висновку, що існують певні проблеми, які пов'язані її розвитком та ефективністю роботи.

Закон України “Про Національну поліцію”, а саме ч.1, ст 1, надає нам наступне визначення поліції - це центральний орган виконавчої влади, якій служить суспільству шляхом забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку [1].

Охріменко І.Я у своїй статті обґрунтував основний принцип діяльності органів Національної поліції України закріплено верховенство права, що застосовується з урахуванням практики Європейського суду з прав людини. [2]

Аналіз нормативних та законотворчих джерел, дозволив нам уточнити визначення поняття “Національна поліція України”, яке ми будемо розуміти як один із центральних органів виконавчої влади, основним принципом роботи якого є верховенство права, а провідною діяльністю є забезпечення прав і свобод людини, запобігання злочинності, підтримка громадської безпеки.

Основною проблемою поліцією, яка призвела до не чіткої організації структури органу, ми вважаємо набір молодих кадрів, які не мають достатнього досвіду для роботи, зокрема на керівних посадах. Задля того, щоб усунути цю проблему потрібно провести заміну кадрів, а саме на головуючі посади поставити професіоналів управлінців [3].

За наявності чіткої стратегії щодо внутрішньоуправлінських процесів робота поліції стане більш злагодженою та ефективною, що призведе до її більш стрімкого розвитку.

Другою основною проблемою цього органу є налагодження чіткої системи взаємодії між різними підрозділами Національної поліції України. На нашу думку, така проблема може бути вирішена на договірних засадах, оскільки мета діяльності поліції одна для всіх - забезпечення прав і свобод людини, протидія злочинності, підтримання публічної безпеки й порядку [1]. Саме тому підтримання зв'язку та взаємодія будуть сприяти спільному виконанню мети.

Ще однією проблемою, яку ми можемо виділити, є нагальність удосконалення нормативно-правової бази, яка координує роботу Національної поліції як правоохоронного розділу. Частина повноважень, які надані працівникам поліції прями́суперечать головному закону держави- Конституції (наприклад ст. 59, яка полягає у тому, що кожен має право на професійну правничу допомогу) [4].

Аналізуючи наведену вище інформацію, для забезпечення ефективного розвитку Національної поліції потрібно вирішити три основні, на наш погляд, проблеми, а саме:

- 1) здійснити заміну кадрів, призначити на керівні посади професіоналів-управлінців;
- 2) налагодити систему взаємодії між різними підрозділами Національної поліції України;
- 3) удосконалити нормативно-правову базу, яка координує роботу поліції.

Список використаної літератури:

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015р. №40-41
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>
2. Охріменко І.М. Оцінка ефективності діяльності органів і підрозділів Національної поліції України: погляд на проблему.2016. 139- 144 с.
3. Кіяшко Р.Ю., Кравченко І.С. Актуальні проблеми діяльності патрульної служби Національної поліції України: науковий вісник Ужгородського національного університету. Ужгород, 2016. 139-142 с.
4. Конституція України : станом на 1 верес. 2016 р. / Верховна Рада України. Харків : Право, 2016. 82 с.

Благодир А.А.

кандидат юридичних наук, доцент кафедри відновного правосуддя та
приватної детективної діяльності,

*Національний університет водного господарства та
природокористування*

Віннічук І.В.

студентка навчально-наукового інституту права,
*Національний університет водного господарства та
природокористування*

ДОТРИМАННЯ ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ УКРАЇНИ ЗАСАДИ НЕДОТОРКАНОСТІ ЖИТЛА АБО ІНШОГО ВОЛОДІННЯ ОСОБИ

Розвиток України, як демократичної, соціальної і правової держави, зумовлює неухильне дотримання прав та свобод людини, які закріплені в основних міжнародно-правових актах.

З цією метою в нашій державі створенні і функціонують правоохоронні органи, діяльність яких регламентується Конституцією України, іншими законами та підзаконними нормативно-правовими актами.

Важливим питанням, яке постійно перебуває в полі зору науковців та практиків, є забезпечення під час кримінального судочинства дотримання принципу недоторканності житла чи іншого володіння особи.

Правові норми, якими передбачена недоторканість житла, перш за все, закріплені в таких міжнародно-правових актах як: Загальна декларація прав людини (ст. 12)[1]; Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (ст. 17)[2]; Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (ст. 8)[3]. Всі зазначені документи ратифіковані вищим законодавчим органом України, тому, відповідно до ст. 9 Конституції України, є частиною національного законодавства.

Згідно зі ст. 30 Конституції України не допускається проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше як за вмотивованим рішенням суду. У невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину, можливий інший, встановлений законом, порядок проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду і обшуку.

Зазначені положення дублюються в п. 6 ч. 1 ст. 7 та ст. 13 Кримінального процесуального кодексу України (далі - КПК) та деталізуються в ст. 233 КПК.

Згідно ч. 1 ст. 233 КПК України ніхто не має права проникнути до житла чи іншого володіння особи з будь-якою метою, інакше як лише за добровільною згодою особи, яка ними володіє, або на підставі ухвали слідчого судді, крім випадків, які установлені законом.

Співробітники правоохоронних органів іноді доволіно тлумачать вимогу закону щодо отримання згоди на проникнення у житло чи інше володіння особи, з метою проведення слідчих (розшукових) дій.

Верховний Суд неодноразово звертав увагу на те, що ніхто не має права проникнути до житла чи іншого володіння особи з будь-якою метою, інакше як лише за добровільною згодою особи, яка ним володіє, або на підставі ухвали слідчого судді. Тобто, законодавцем окрім можливості проникнення до житла чи іншого володіння особи на підставі судового рішення, передбачено іншу процесуальну гарантію захисту прав особи, а саме можливість проникнути до житла чи іншого володіння особи за добровільною згодою особи, яка ним володіє. Зокрема у постанові від 16.09.2020 суд касаційної інстанції зазначив, що із матеріалів кримінального провадження убачається, що з клопотанням про дозвіл на обшук чи огляд службового кабінету підозрюваного сторона обвинувачення до слідчого судді не зверталась. При цьому посилення на відсутність заперечень з боку підозрюваного щодо проведення огляду не свідчить про його добровільну згоду на проведення вказаної слідчої дії та не є процесуальною гарантією забезпечення права обвинуваченого на захист. Тому

суди першої та апеляційної інстанцій дійшли правильного висновку щодо несанкціонованого проникнення органами досудового розслідування до службового кабінету обвинуваченого та визнали протокол огляду недопустимим доказом [4].

Згідно з ч. 2 ст. 233 КПК України під житлом особи розуміється будь-яке приміщення, яке знаходиться у постійному чи тимчасовому володінні особи, незалежно від його призначення і правового статусу, та пристосоване для постійного або тимчасового проживання в ньому фізичних осіб, а також всі складові частини такого приміщення. Не є житлом приміщення, спеціально призначені для утримання осіб, права яких обмежені за законом. Під іншим володінням особи розуміються транспортний засіб, земельна ділянка, гараж, інші будівлі чи приміщення побутового, службового, господарського, виробничого та іншого призначення тощо, які знаходяться у володінні особи.

Пленум Верховного Суду України у постанові № 2 від 28 березня 2008 р. «Про деякі питання застосування судами України законодавства при дачі дозволів на тимчасове обмеження окремих конституційних прав і свобод людини і громадянина під час здійснення оперативно-розшукової діяльності, дізнання і досудового слідства» зазначає, обмеження вказаних конституційних прав і свобод людини і громадянина під час проведення оперативно-розшукової діяльності, дізнання та досудового слідства допускається лише за вмотивованим рішенням суду (крім випадку, передбаченого частиною третьою статті 30 Конституції України) і носять винятковий та тимчасовий характер.

В пункті 11 цієї постанови вказано, що як «інше володіння» слід розуміти такі об'єкти (природного походження та штучно створені), які за своїми властивостями дають змогу туди проникнути і зберегти або приховати певні предмети (речі, цінності). Ними можуть бути, зокрема, земельна ділянка, сарай, гараж, інші господарські будівлі та інші будівлі побутового, виробничого та іншого призначення, камера сховища вокзалу (аеропорту), індивідуальний банківський сейф, автомобіль тощо [5].

Судова практика свідчить про те, що незважаючи на досить чітке визначення у законі та роз'яснення надані Верховним Судом України, органи досудового розслідування не завжди правильно визначають, що саме відноситься до житла та іншого володіння особи. Як результат, співробітники правоохоронних органів проводять огляди і обшуки без дозволу суду чи власника в автомобілях, підсобних приміщеннях, гаражах тощо.

Так, суд касаційної інстанції у постанові від 03.06.2020 дійшов висновку, що протокол огляду місця події від 14 листопада 2015 року - автомобіля «BMW 323», є недопустимим доказом, оскільки отриманий внаслідок здійснення процесуальної дії, яка потребувала попереднього дозволу суду, без такого дозволу. Як слідує з матеріалів кримінального провадження, під час огляду місця події в салоні автомобіля «BMW 323» на задньому сидінні було виявлено спортивну сумку зі спортивним одягом, яка належить обвинуваченому. Відповідно до сформованої практикою Європейського суду з прав людини доктрини «плодів отруєного дерева», якщо джерело доказів є недопустимим, всі інші дані, одержані з його допомогою, будуть такими ж (рішення у справах «Гефген проти Німеччини», пункти 50-52 рішення у справі «Шабельник проти України (№ 2)», пункт 66 рішення у справі «Яременко проти України (№ 2)»). Зазначена доктрина передбачає оцінку не лише кожного засобу доказування автономно, а і всього ланцюга безпосередньо пов'язаних між собою доказів, з яких одні впливають з інших та є похідними від них. Критерієм віднесення доказів до «плодів отруєного дерева» є наявність достатніх підстав вважати, що відповідні відомості не були б отримані за відсутності інформації, одержаної незаконним шляхом. У зв'язку з вищевикладеним речові докази, які були вилучені під час огляду місця події 14 листопада 2015 року в салоні автомобіля «BMW 323» та висновок спеціаліста щодо вартості майна від 18 січня 2016 року, які є похідними доказами, також слід визнати недопустимими [6].

Згідно з ч. 3 ст. 233 КПК України слідчий, дізнавач, прокурор має право до постановлення ухвали слідчого судді увійти до житла чи іншого володіння особи лише у невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей

та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні кримінального правопорушення. У такому разі прокурор, слідчий, дізнавач за погодженням із прокурором зобов'язаний невідкладно після здійснення таких дій звернутися до слідчого судді із клопотанням про проведення обшуку. Слідчий суддя розглядає таке клопотання згідно з вимогами статті 234 цього Кодексу, перевіряючи, крім іншого, чи дійсно були наявні підстави для проникнення до житла чи іншого володіння особи без ухвали слідчого судді. Якщо прокурор відмовиться погодити клопотання слідчого, дізнавача про обшук або слідчий суддя відмовить у задоволенні клопотання про обшук, встановлені внаслідок такого обшуку докази є недопустимими, а отримана інформація підлягає знищенню.

У зазначених нормах передбачена можливість проведення обшуку чи огляду у володінні особи без рішення суду у виняткових випадках і лише за наявності чітко визначених законом трьох обставин. Перша – необхідність врятування життя людей. Друга – необхідність врятування майна. Третя – безпосереднє переслідування осіб, які підозрюються у вчиненні злочину.

У вирoku Монастириського районного суду Тернопільської області від 06.01.2017 зазначено, що під час досудового слідства було проведено огляд автомобіля без відповідного рішення суду, без дозволу власника автомобіля та за відсутності обставин, які б давали підстави для проведення огляду без рішення суду. В протоколі огляду не вказано в чому полягала винятковість необхідності проведення огляду, не зазначені причини, що обумовили його проведення без рішення суду. З огляду на зазначене суд прийшов до переконання, що орган досудового слідства провів огляд автомобіля з порушенням вимог ст. 12 Загальної декларації прав людини, ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, ст. 30 Конституції України та вимог КПК України [7].

Підсумовуючи зазначене слід зробити висновок, що порушення засади недоторканності житла чи іншого володіння особи, є істотним порушенням

вимог КПК України, в результаті якого отримані докази можуть бути визнані недопустимими.

Список використаної літератури:

1. Загальна декларація прав людини: прийняття від 10.12.1948 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text. (дата звернення 02.09.2020).
2. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text. (дата звернення 02.09.2020).
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: ратифіковано Законом № 475/97-ВР від 17.07.97 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення 02.09.2020).
4. Кримінальне провадження № 623/5106/15-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/91753132> (дата звернення 28.09.2020).
5. «Про судову практику у справах про злочини проти власності»: постанова Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 року URL: <https://ips.ligazakon.net/document/VS090693> (дата звернення 02.09.2020).
6. Кримінальне провадження №753/4091/16-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/89763176> (дата звернення 28.09.2020).
7. Кримінальне провадження №599/157/15-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/63973989> (дата звернення 28.09.2020).

Благодир С.М.

кандидат юридичних наук, доцент кафедри відновного правосуддя та
приватної детективної діяльності,

*Національний університет водного господарства та
природокористування*

Волкова І.П.

студентка навчально-наукового інституту права,
*Національний університет водного господарства та
природокористування*

ПРЕЗУМПЦІЯ НЕВИНУВАТОСТІ ЯК ЗАСАДА ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Питання гарантій прав і свобод особи в діяльності правоохоронних органів є одним із актуальних у сучасній теорії та практиці правозастосування. Найбільш істотні засади забезпечення прав особи закріплені в Конституції України.

Згідно зі ст. 8 Основного Закону Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй. Норми Конституції України є нормами прямої дії. Звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується.

В таких міжнародно-правових актах як Загальна декларація прав людини (ч. 1 ст. 11), Міжнародний пакт про громадянські і політичні права (п. 2 ст. 14), Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод (п. 2 ст. 6), які є частиною законодавства України, закріплено принцип презумпції невинуватості.

Презумпція невинуватості (презумпція – лат. *praesumptio*, від лат. *Praesumo* – «передбачаю», «угадую») – правовий принцип, за яким щодо особи, яка підозрюється у вчиненні злочину, припускається невинність до того часу, поки її вину не буде доведено у порядку, передбаченому законодавством, і встановлено вироком суду, який набрав законної сили [1].

Основний зміст засади презумпції невинуватості розкрито в ст. 62 Конституції України та ст. 17 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК). Зокрема цими нормами передбачено, що особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду. Ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні злочину. Обвинувачення не може ґрунтуватися на

доказах, одержаних незаконним шляхом, а також на припущеннях. Усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачиться на її користь.

Формула презумпції невинуватості, яка міститься в ч. 1 ст. 17 КПК, – це об'єктивне правове положення, констатація і вимога закону, звернена до всіх державних і громадських формувань, службових осіб, громадян, до загальної суспільної думки: підозрюваний чи обвинувачений у вчиненні кримінального правопорушення вважається невинуватим допоки той, хто вважає його винним на суб'єктивному рівні – слідчий, прокурор, потерпілий не доведе у встановленому КПК порядку його вину перед судом належними, допустимими і достовірними доказами. Лише якщо суд погодиться з ними і на їх основі ухвалить обвинувальний вирок, цей вирок набере законної сили, тільки з цього часу обвинувачений вважається винуватим у вчиненні кримінального правопорушення і лише за таких обставин його можна вважати і називати злочинцем.

В юридичній літературі звертається увага на те, що структуру принципу презумпції невинуватості та забезпечення доведеності вини складають наступні взаємопов'язані та взаємообумовлені елементи:

1) суб'єкт, щодо якого діють визначені законом правила презумпції невинуватості. Суб'єктом захисту є «особа», що вважається невинуватою, доки її вину не буде доведено у встановленому законом порядку, на відміну від міжнародного законодавства, в якому відповідні норми виписані лише щодо обвинуваченого. Це означає, що, крім підозрюваного, обвинуваченого в Україні, під захистом презумпції невинуватості знаходяться й інші суб'єкти кримінального провадження – свідки, особи, в помешканнях яких проводяться обшуки, особи, що фактично підозрюються в скоєнні кримінального правопорушення, однак не наділені відповідним статусом;

2) обов'язок доказування винуватості покладається на слідчого, прокурора та, в установлених КПК випадках, – на потерпілого. Невинуватість не доводиться. Мета кримінального процесуального доказування – отримання достовірного знання про винуватість особи в скоєнні злочину, тобто

спростування презумпції невинуватості може бути досягнуте лише за умови всебічного, повного і неупередженого дослідження обставин кримінального провадження. Виконання цих завдань, як і встановлення сукупності всіх елементів складу кримінального правопорушення, конкретизованого в предметі доказування, спростування доводів на захист обвинуваченого під силу лише органам, що ведуть процес [2, с. 265].

Нажаль в практичній діяльності правоохоронних органів виникають труднощі щодо реалізації окремих положень презумпції невинуватості, що витікають з її нормативного змісту. Зокрема, неоднозначним залишається питання про сутність і межі впливу презумпції невинуватості на кримінальне процесуальне доказування.

Конституційний Суд України в Рішенні від 20 жовтня 2011 року у справі №1-31/2011 вирішив, що в аспекті конституційного подання щодо суб'єктів одержання доказів у кримінальній справі в результаті здійснення оперативно-розшукової діяльності положення першого речення частини третьої статті 62 Конституції України, відповідно до якого обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, слід розуміти так, що обвинувачення у вчиненні злочину не може ґрунтуватися на фактичних даних, одержаних в результаті оперативно-розшукової діяльності уповноваженою на те особою без дотримання конституційних положень або з порушенням порядку, встановленого законом, а також одержаних шляхом вчинення цілеспрямованих дій щодо їх збирання і фіксації із застосуванням заходів, передбачених Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність», особою, не уповноваженою на здійснення такої діяльності [3].

Однак практика свідчить про те, що окремі органи досудового розслідування продовжують використовувати для доведення винуватості особи докази, отримані з порушення засади презумпції невинуватості.

Наприклад, Верховний суд звернув увагу на те, що працівники поліції, який не є слідчим у розумінні п. 17 ч. 1 ст. 3 КПК, а тому не є особою, уповноваженою на проведення слідчих дій, фактично провів слідчу дію – огляд

іншого володіння особи, проведення якої згідно з вимогами ч. 2 ст. 237, ч. 1 ст. 233, ч. 7 ст. 223 КПК також потребує лише добровільної згоди особи, яка ними володіє, або дозволу слідчого судді та обов'язкової участі понятих. Тому такий доказ обґрунтовано визнано недопустимим [4].

Нерідко правоохоронці ігнорують положення презумпції невинуватості, яким встановлено, що будь-які сумніви повинні тлумачитися на користь підозрюваного (обвинуваченого). Конституційний Суд України у рішенні від 26 лютого 2019 року № 1-р/2019 у справі щодо відповідності Конституції України (конституційності) ст. 368-2 КК України зауважив, що елементом принципу презумпції невинуватості є принцип «*in dubio pro reo*», згідно з яким при оцінюванні доказів усі сумніви щодо вини особи тлумачаться на користь її невинуватості. Презумпція невинуватості особи передбачає, що обов'язок доведення вини особи покладається на державу [5].

Верховний Суд, обґрунтовуючи залишення без змін виправдувальний вирок Бердянського міськрайонного суду Запорізької області від 16 грудня 2019 року й ухвалу Запорізького апеляційного суду від 18 березня 2020 року, звернув увагу на те, що суди при оцінці доказів керуються критерієм доведення «поза розумним сумнівом». Таке доведення може впливати із сукупності ознак чи неспростовних презумпцій, достатньо вагомих, чітких і узгоджених між собою. Розумний сумнів - це такий непереборний сумнів, який залишається у слідчого, прокурора, слідчого судді, суду щодо винуватості обвинуваченого чи підсудного після всебічного, повного і об'єктивного дослідження обставин справи. Наявність розумного сумніву щодо обґрунтованості обвинувачення не дозволяє будь-якій неупередженій людині, яка міркує з належним розумом і сумлінням, визнати обвинуваченого винним. Виконуючи, свій професійний обов'язок, передбачений ст. 92 КПК, обвинувачення має довести перед судом за допомогою належних, допустимих та достовірних доказів, що існує єдина версія, якою розумна і безстороння людина може пояснити факти, встановлені в суді, а саме - винуватість особи у вчиненні кримінального правопорушення, щодо якого їй пред'явлено обвинувачення [6].

На практиці, нерідко, засаду презумпції невинуватості пов'язують виключно з кримінально-процесуальною діяльністю, що завдає істотної шкоди правозастосовній практиці, особливо діяльності поліції під час провадження в справах про адміністративні правопорушення.

Слід зауважити, що Україна офіційно визнала кримінально-правовий характер КУпАП у розумінні ч. 2 ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, тим самим погодившись з поширенням презумпції невинуватості на розгляд справ про правопорушення, передбачені КУпАП, що і було зафіксовано у Рішенні Європейського суду з прав людини «Надточій проти України» від 15.05.2008 [7].

Європейський Суд з прав людини у багатьох своїх основоположних Рішеннях зазначав, що стаття 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, не повинна обмежуватися тільки кримінальним процесом, а стосується і процедури розгляду адміністративних правопорушень (див. рішення у справах Лучанінова проти України, Рішення від 09 червня 2011 року; Лутц (Lutz) проти Німеччини, Рішення від 25 серпня 1987 року; Шмауцер (Schmautzer) проти Австрії, постанову від 23 жовтня 1995, Серія А N 328-А; Маліга (Malige) проти Франції, постанову від 23 вересня 1998 р.; Лауко (Lauko) проти Словаччини, постанову від 2 вересня 1998 року).

Тому провадження в справах про адміністративні правопорушення, як і в кримінальних провадженнях, повинно здійснюватися на засадах суворого додержання засади презумпції невинуватості.

Список використаної літератури:

1. Презумпція	невинуватості.	URL:
https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%80%D0%B5%D0%B7%D1%83%D0%BC%D0%BF%D1%86%D1%96%D1%8F_%D0%BD%D0%B5%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D1%83%D0%B2%D0%B0%D1%82%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96 .		

2. Вапнярчук В.В. Теоретико-методологічні основи кримінального процесуального доказування / В.В. Вапнярчук. - Х., 2015. - 682 с.

3. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Служби безпеки України щодо офіційного тлумачення положення частини третьої статті 62 Конституції України від 20 жовтня 2011 року N 12-рп/2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-11#Text>.

4. Кримінальне провадження № 414/2798/18. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/91702514>.

5. Рішення Конституційного Суду України від 26.02.2019 у справі за конституційним поданням 59 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) статті 368⁻² Кримінального кодексу України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-19#Text>.

6. Кримінальне провадження №326/952/16-к. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/91614701>.

7. Рішенні Європейського суду з прав людини «Надточій проти України» від 15.05.2008. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_404#Text.

Бурченко Ю.В.,

аспірантка кафедри конституційного права та галузевих дисциплін
навчально-наукового інституту права

*Національний університет водного господарства та
природокористування*

ЕЛЕМЕНТИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО МЕХАНІЗМУ ПРИТЯГНЕННЯ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ КАРАНТИНУ

Пандемія зумовлена COVID-19 стала серйозним викликом XXI століття для світу та одночасно сильним фактором для змін у законодавстві країн. Реакцією на COVID-19 державних органів влади України стало внесення змін

до вже існуючих та затвердження ряд нових законодавчих актів, спрямованих на запобігання поширенню інфекційної хвороби. Ефективні міри, які націлені на запобігання та протидію інфекційним хворобам, є потрібною обставиною для вдалого розвитку України як суверенної і незалежної, демократичної, соціальної, правової держави. Однак без наукового дослідження практичне застосування законодавства за правопорушення вимог карантину, може бути недостатньо дієвим. Таким чином, це питання мало вивчене і є актуальним, як і для адміністративного права, так і для громадськості.

Юридична література не містить визначення «адміністративно-правового механізму притягнення до відповідальності за порушення умов карантину». Це пов'язане з тим, що лише 17.03.2020 року Верховна Рада України внесла зміни до КУпАП, де встановила адміністративну відповідальність за порушення правил карантину.

На нашу думку, закріплення цього поняття на законодавчому рівні дало б можливість відокремити її від інших видів юридичної відповідальності. Тому ми пропонуємо своє визначення. Адміністративно-правовий механізм притягнення до відповідальності за порушення умов карантину – це регулювання суспільних відносин, що виникають в сфері охорони здоров'я і становлять систему правових норм і методів відповідно до яких держава встановлює поведінку суб'єктів таких відносин, при цьому реалізуюючи внутрішні функції з метою забезпечення їхніх прав та обов'язків.

Перед тим як перейти до розгляду елементів механізму адміністративно-правового забезпечення притягнення до адміністративної відповідальності за порушення вимог карантину потрібно розглянути позиції науковців з приводу елементів адміністративно-правового механізму.

Ми підтримуємо думку Діденка С.В., що до елементів правового регулювання належать: юридичні норми; нормативно-правові акти; акти офіційного тлумачення; юридичні факти; правовідносини; акти право реалізації; правосвідомість і режим законності та правопорядку, який впорядковується в результаті досягнення цілей правового регулювання. Кожній

стадії правового регулювання відповідають специфічні елементи механізму правового регулювання, місце яких у механізмі правового регулювання зумовлене їх функціональною роллю. Функціонування механізму правового регулювання відрізняється послідовністю: кожен з його елементів вступає в дію на певній стадії правового регулювання. Тобто залежно від стадії адміністративно-правового забезпечення суспільних відносин будуть різнитись і елементи його здійснення [1, с. 465-466].

Безпалова О.І. до числа характерних для адміністративно-правового механізму ознак відносить такі: а) системність; б) виконання кожним елементом механізму свої специфічної функції; в) особливий склад суб'єктів, на які покладено обов'язок реалізації правоохоронної функції держави; г) зв'язок суб'єктів реалізації правоохоронної функції держави між собою єдиними цілями та засадами діяльності; д) здійснення застосування даного механізму за допомогою адміністративно-правових норм; е) плановий характер; є) безперервність функціонування даного механізму; ж) підконтрольний характер; з) здійснення взаємодії між суб'єктами реалізації правоохоронної функції держави на засадах субординації та координації; и) домінуюче становище одних елементів механізму реалізації правоохоронної функції держави над іншими [2, с.49]. Ми не погоджуємося з автором в частині виокремлення таких елементів як підконтрольний характер та домінуюче становище одних елементів механізму реалізації правоохоронної функції держави над іншими. Ми дотримуємося думки, що значення цих елементів синонімічне.

Матвійчук А. до основних елементів адміністративно-правового механізму відносить: 1) об'єкт адміністративно-правового забезпечення; 2) суб'єкт адміністративно-правового забезпечення; 3) норми права (норми адміністративного права); 4) адміністративно-правові відносини та їх зміст; 5) гарантії, заходи, засоби, форми та методи адміністративно-правового забезпечення [3, с. 109]. Ми вважаємо, що зазначені автором елементи не відображають всієї суті поняття «адміністративно-правового механізму».

Аналіз різних підходів науковців дає нам підстави визначити такі елементи адміністративно-правового механізму притягнення до адміністративної відповідальності за порушення вимог карантину:

1) суб'єкти;

2) об'єкти;

3) правові норми такі як Кодекс України про адміністративні правопорушення, Закон України «Про захист населення від інфекційних хвороб» №29, Постанова «Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» №211, Постанова КМУ «Про встановлення карантину з метою запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, та етапів послаблення протиепідемічних заходів» № 393, Інструкція про порядок накладання і стягнення штрафів за порушення санітарного законодавства №64, Інструкція з оформлення матеріалів про адміністративні правопорушення в органах поліції №1376;

4) розпорядження місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування;

5) принципи адміністративного права;

6) суспільні відносини в сфері захисту населення від інфекційних хвороб;

7) правовий статус органів виконавчої влади, які здійснюють контроль за дотриманням вимог карантину;

8) адміністративно-правові режими пов'язані з дотриманням вимог карантину (надзвичайний стан, порядок перетину кордонів, обласні пропускні пункти).

Отже, елементи адміністративно-правового механізму притягнення до адміністративної відповідальності за порушення вимог карантину сприяють реалізації впливу на суспільні відносини, які відбуваються у сфері охорони

здоров'я, налаштуванню дієвої взаємодії між державою та громадянином, що є загальним стандартом адміністративного права у демократичних державах.

Список використаної літератури:

1. Діденко С. В. Поняття та елементи механізму адміністративно-правового забезпечення обігу та застосування зброї в Україні / С. В. Діденко // Наукові праці Національного університету "Одеська юридична академія". 2015. Т. 16. С. 463-469.

2. Беспалова О.І. Адміністративно-правовий механізм реалізації правоохоронної функції держави: монографія. — Х.: Харківський національний університет внутрішніх справ, 2014. 544 с.

3. Матвійчук А. Адміністративно-правове забезпечення державної регуляторної політики / А. Матвійчук // Підприємство, господарство і право: науково-практичний юридичний журнал. 2019. № 1. С. 108-111.

Варламова Ю.В.

Студентка навчально-наукового інституту права
*Національний університет водного господарства та
природокористування*

Гришко В.І.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри відновного правосуддя та
приватної детективної діяльності
*Національний університет водного господарства та
природокористування*

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА БУЛІНГ

У всьому світі гостро постало питання агресивних відносин між підлітками та їх стосунках з викладачами та іншими дорослими. Серед іншого можна виділити в окрему проблему довготривалу та систематичну агресію, спрямовану проти єдиної жертви. Зазвичай все починається з одного

кривдника, та потім до нього підключається все більше бажаючих посміятися з когось беззахисного. Нерідко проти одного учня з часом об'єднується цілий клас а то й більше дітей.

Найчастіше агресія починається з чогось на перший погляд незначного – погляди, жести, ігнорування, жарти. Проте навіть жарти бувають образливими, особливо якщо повторювати їх регулярно. В бажанні образити, підлітки часто вдаються до фізичних дій: від штовхання та підніжок до бійок із нанесенням тілесних пошкоджень. Не тішить й економічна сторона переслідувань: вимагання грошей, крадіжки та псування речей.

Таке цькування призводить до дуже неприємних наслідків, серед яких:

- психологічні – зниження самооцінки, психологічні розлади, порушення соціалізації тощо;
- педагогічні – неуспішність, дезадаптація;
- медичні – словесні образи можуть перейти в бійку та призвести до травм.

В Україні поняття такої агресії було законодавчо закріплено лише 19 січня 2019 року, коли набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)». Згідно нього були внесені зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі - КУпАП) та Закон України «Про освіту» щодо визначення поняття булінгу, його сторін та ознак, а також про відповідальність за скоєне діяння.

«Булінг (цькування) – це діяння учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи або такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілог» [3; 2].

До типових ознак булінгу віднесли повторюваність дій, наявність сторін та наслідків у вигляді «заподіяння психічної та/або фізичної шкоди,

приниження, страх, тривога, підпорядкування потерпілого інтересам кривдника, та/або спричинення соціальної ізоляції потерпілого» [3].

Тож наразі за цькування передбачено адміністративну відповідальність. Згідно статті 173-4 КУпАП за підтверджений випадок булінгу передбачено накладення штрафу або громадські роботи, а саме:

Правопорушення	Штраф (нмдг)	Громадські роботи (год)
Булінг (цькування)	від 50 до 100	від 20 до 40
+ групою осіб або повторно протягом року після накладення адміністративного стягнення	від 100 до 200	від 40 до 60
малолітніми або неповнолітніми особами віком від 14 до 16 років	від 50 до 100	від 20 до 40
Групою осіб від 14 до 16 років або повторно протягом року після накладення адміністративного стягнення	від 100 до 200	від 40 до 60
Неповідомлення засновником, керівником чи співробітником закладу освіти про випадки булінгу (цькування) учасника освітнього процесу	від 100 до 200	До місяця з відрахуванням до 20% заробітку

* нмдг - неоподатковувані мінімуми доходів громадян

Як бачимо, що карається не лише цькування, а й приховування його випадків.

Для того, аби притягти кривдника до відповідальності, треба звернутися до органів Національної поліції України. Це може зробити жертва цькування, її батьки чи ті, хто їх замінєє, працівник освітнього закладу, свідок булінгу.

Згідно отриманого звернення органи правопорядку проводять перевірку. Якщо факт цькування буде підтверджено, складають протокол про адміністративне правопорушення за статтею 173-4 КУпАП і притягають до відповідальності самого кривдника або, якщо він не досяг 16 років, його батьків.

Справа передається на розгляд до суду за місцем вчинення булінгу, де розглядається суддею. З моменту отримання судом протоколу про порушення та матеріалів справи до розгляду має пройти не більше 15 днів.

Як докази до справи можуть бути долучені:

- пояснення потерпілого та свідків;
- пояснення особи, яку притягують до відповідальності;
- висновок експерта (якщо в результаті вчинення правопорушення була завдана фізична чи психологічна шкода);
- речові докази (наприклад зіпсовані речі постраждалого),
- матеріали, на яких зафіксовано процес цькування (переписка в електронній пошті чи соціальних мережах, відео та ін).

Після розгляду справи за підтвердження факту булінгу суд виносить рішення щодо притягнення до адміністративної відповідальності.

Кожна дитина або її законний представник мають право звернутись і отримати безоплатну консультацію юриста, а в разі потреби представляти інтереси в суді - усі без виключення діти мають право на призначення адвоката (юриста) за рахунок держави. Це стосується як дитини, визнаної потерпілою, так і стосовно кривдника.

Згідно з оновленою Інструкцією з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України, діти, що вчинили булінг учасника освітнього процесу, підлягають взяттю на профілактичний облік. Знімають з такого обліку лише за умови відсутності рецидивів впродовж року. З дітьми, що знаходяться на обліку, та їх родинами передбачено наступний алгоритм дій:

- проведення ознайомлювальних, попереджувальних та виховних бесіди з дитиною (за місцем проживання або навчання) як мінімум раз на місяць;
- проведення бесід з батьками чи іншими законними представниками дитини, членами родини – для виявлення та усунення причин, які привели дитину до вчинення правопорушення;
- за результатами бесід має бути складено план заходів з індивідуальної профілактики з урахуванням індивідуально-психологічних особливостей дитини;
- подальші відвідування дитини в домашньому оточенні, аби з'ясувати умови проживання і попередити вплив чинників, які можуть негативно на неї впливати й спонукати до наступних правопорушень [4].

Прийнятність насилля у дитячому віці як способу вирішення проблеми переростає у сприйняття його за норму у дорослому житті. Тож маємо з малолітства привчати нові покоління ставитись одне до одного та оточуючих з повагою, дотримуватись загальнолюдських норм етики й моралі, шанувати закони. В свою чергу встановлення відповідальності за булінг є важливим аспектом протидії цьому негативному явищу та попередженню.

Список використаної літератури:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню): Закон України від 18.12.2018 № 2657-VII. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-19#Text>
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 № 8073-X. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>
3. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

4. Інструкцією з організації роботи підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 19.12.2017 № 1044. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0686-18#Text>

Водоп'ян Т.В.

кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри конституційного
права і галузевих дисциплін

*Національний університет водного господарства
та природокористування*

**ОСОБЛИВОСТІ ВІДШКОДУВАННЯ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ,
ЗАДАНОЇ НЕЗАКОННИМИ ДІЯМИ ОРГАНІВ, ЩО ЗДІЙСНЮЮТЬ
ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВУ ДІЯЛЬНІСТЬ, ОРГАНІВ ДОСУДОВОГО
РОЗСЛІДУВАННЯ, ПРОКУРАТУРИ І СУДУ**

Правовідносини, у сфері відшкодування моральної шкоди, заданої незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду врегульовані Цивільним кодексом України (ст. 1167, 1176) [1], Законом України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду» (далі- Закон)[2], Положенням про застосування Закону України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду», затверджене наказом Міністерства юстиції, Генеральної прокуратури та Міністерства фінансів України від 04.03.1996 р. за №6/5/3/41 (далі – Положення). [3].

Право на відшкодування шкоди виникає у випадках постановлення виправдувального вироку суду; встановлення в обвинувальному вироку суду чи

іншому рішенні суду (крім ухвали суду про призначення нового розгляду) факту незаконного повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, незаконного взяття і тримання під вартою, незаконного проведення в ході кримінального провадження обшуку, виїмки, незаконного накладення арешту на майно, незаконного відсторонення від роботи (посади) та інших процесуальних дій, що обмежують чи порушують права та свободи громадян, незаконного проведення оперативно-розшукових заходів; закриття кримінального провадження за відсутністю події кримінального правопорушення, відсутністю у діянні складу кримінального правопорушення або невстановленням достатніх доказів для доведення винуватості особи у суді і вичерпанням можливостей їх отримати; закриття справи про адміністративне правопорушення.

Відповідно до ч.ч. 5, 6 ст. 4 Закону відшкодування моральної шкоди провадиться у разі, коли незаконні дії органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури і суду завдали моральної втрати громадянинові, призвели до порушення його нормальних життєвих зв'язків, вимагають від нього додаткових зусиль для організації свого життя Моральною шкодою визнаються страждання, заподіяні громадянинові внаслідок фізичного чи психічного впливу, що призвело до погіршення або позбавлення можливостей реалізації ним своїх звичок і бажань, погіршення відносин з оточуючими людьми, інших негативних наслідків морального характеру.

Слід зауважити, що наведене визначення морально шкоди відрізняється від наданого в ст. 23 ЦК України, де зазначено, що моральна шкода полягає, зокрема у фізичному болю та стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я; у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку з протиправною поведінкою щодо неї самої, членів її сім'ї чи близьких родичів; у душевних стражданнях, яких фізична особа зазнала у зв'язку із знищенням чи пошкодженням її майна; у приниженні

честі та гідності фізичної особи, а також ділової репутації фізичної або юридичної особи.

Стаття 13. Питання про відшкодування моральної шкоди за заявою громадянина вирішується судом відповідно до чинного законодавства в ухвалі, що приймається згідно з частиною першою статті 12. А саме, розмір відшкодуваної шкоди, залежно від того, який орган провадив слідчі (розшукові) дії чи розглядав справу, у місячний термін з дня звернення громадянина визначають відповідні органи, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратура і суд, про що виносять постанову (ухвалу). Якщо кримінальне провадження закрито судом при розгляді кримінальної справи в апеляційному або касаційному порядку, зазначені дії провадить суд, що розглядав справу у першій інстанції.

Розмір моральної шкоди визначається з урахуванням обставин справи в межах, встановлених цивільним законодавством.

Відшкодування моральної шкоди за час перебування під слідством чи судом провадиться виходячи з розміру не менше одного мінімального розміру заробітної плати за кожен місяць перебування під слідством чи судом.

Якщо для з'ясування обставин щодо наявності у громадянина моральної шкоди виявиться потреба в спеціальних знаннях, суд може призначити належну експертизу, висновок якої оцінюється поряд з іншими доказами у справі.

Розмір моральної шкоди визначається судом з урахуванням обставин справи в межах, встановлених цивільним законодавством. Відшкодування моральної шкоди за час перебування під слідством чи судом згідно з частиною 3 ст.13 Закону провадиться виходячи з розміру не менше одного мінімального розміру заробітної плати за кожен місяць перебування під слідством чи судом.

Відшкодування моральної шкоди відповідно до частини 1 ст.4 Закону провадиться за рахунок коштів державного бюджету.

На практиці непоодинокі випадки невизначеності який саме орган має виступати в якості відповідача у справах про відшкодування моральної шкоди завданої правоохоронними органами.

У своїй постанові від 25.03.2020, справа № 641/8857/17 Велика Палата Верховного Суду зазначає, що у цивільному судочинстві держава бере участь у справі як сторона через відповідний її орган, наділений повноваженнями саме у спірних правовідносинах, зокрема і представляти державу в суді, зазвичай, орган, діями якого завдано шкоду.

Разом із тим, залучення або ж незалучення до участі у таких категоріях спорів Державної казначейської служби України чи її територіального органу не впливає на правильність визначення належного відповідача у справі, оскільки відповідачем є держава, а не Державна казначейська служба України чи її територіальний орган [4].

В іншій постанові від 05.08.2020 суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду в справі № 644/9923/18 дійшла висновку про те, що відповідно до пункту 4 Положення про Державну казначейську службу України, затвердженого указом Президента України від 13 квітня 2011 року № 460/2011, центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів, є Державна казначейська служба України (Казначейство України), яка, зокрема, здійснює безспірне списання коштів державного бюджету та місцевих бюджетів на підставі рішення суду. Таким чином, відповідачем у справі є держава, яка бере участь у справі через відповідний орган державної влади. Кошти на відшкодування шкоди державою підлягають стягненню з Державного бюджету України [5].

25.05.2019 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду в справі № 704/696/16-ц, зазначив, що згідно з частиною четвертою статті 1176 ЦК України фізична особа, яка в процесі досудового розслідування або судового провадження шляхом самообмови перешкоджала з'ясуванню істини і цим сприяла незаконному

засудженню, незаконному притягненню до кримінальної відповідальності, незаконному застосуванню запобіжного заходу, незаконному затриманню, незаконному накладенню адміністративного стягнення у вигляді арешту чи виправних робіт, не має права на відшкодування шкоди [6].

У 2019 році на розгляді у судах першої інстанції перебувало 915 справ про відшкодування шкоди завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду, з них 869 надійшло саме 2019 року, у 185 випадках позов було задоволено, а загальна сума присуджених виплат на відшкодування моральної шкоди становить 17 472 944 грн [7].

Законодавство у сфері відшкодування моральної шкоди, завданої правоохоронними органами та судом потребує удосконалення та оновлення, а особливо, в частині визначення суб'єктного складу таких правовідносин та встановлення методики обрахування моральної шкоди.

Список використаної літератури:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 № 435-IV
2. Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянинові незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду: Закон України від 01.12.1994 № 266/94-ВР
3. Положення про застосування Закону України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянинові незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду» : наказ Міністерства юстиції, Генеральної прокуратури та Міністерства фінансів України від 04.03.1996 р. №6/5/3/41.
4. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 25.03.2020, справа № 641/8857/17 . URL: https://protocol.ua/ua/vs_vp_u_sporah_pro_1/
5. Постанова суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 05.08.2020 справа № 644/9923/18 . URL:

<http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=90822123&red=100003325efdf791613a258bbde4ea0e971b54&d=5>

6. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду 25.04.2019 справа № 704/696/16-ц. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/81437446>

7. Звіт судів першої інстанції про розгляд справ у порядку цивільного судочинства. URL: https://court.gov.ua/insh/sudova_statystyka/rik_2019

Гладун С.О.,

помічник судді, Нетішинський міський суд Хмельницької області

ДОСВІД КРАЇН ЄС ЩОДО ПРИМИРНИХ ПРОЦЕДУР У ЦИВІЛЬНИХ СПОРАХ

У країнах ЄС система примирних процедур з приводу цивільно-правового захисту порушених прав є реальним, життєздатним та ефективним механізмом їх вирішення. Сучасні тенденції розвитку європейських суспільств полягають у значному зменшенні впливу державних органів на цивільні відносини через їх пряме регулювання, тому відбувається посилення ролі досудового (позасудового) врегулювання спорів – за участі посередників, медіаторів, арбітрів, навіть за участі судді, проте не у межах судового розгляду. Таке врегулювання спорів є доволі ефективним регулятором цивільних відносин у країнах ЄС, тому питання щодо впровадження подібної системи альтернативних способів вирішення цивільно-правових спорів у систему законодавства України є наразі актуальним, а застосування досудового (позасудового) захисту порушених цивільних прав може стати дієвою альтернативою судового вирішення спорів, а також цілком відповідає історичним правовим традиціям та сучасному законодавству України.

Ті чи інші питання примирних процедур у цивільних спорах аналізували у своїх працях такі дослідники як І. О. Бут, Т. В. Водоп'ян, А. І. Дрішлюк, С. І. Запара, І. О. Ізарова, О. О. Кармаза, О. С. Можайкіна, В. Є. Прущак,

Л. Д. Романадзе, В. В. Тильчик, О. Б. Тиханський та інші. Проте доволі велика низка питань потребують подальшого дослідження.

У країнах ЄС у 1990-2000-і роки було прийнято низку директив, які зобов'язували державам-членам забезпечити доступ своїх громадян до позасудових методів вирішення спорів. 2 січня 1998 року була прийнята Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи № R (98) 1 державам-членам щодо медіації у сімейних питаннях, 18 вересня 2002 року – Рекомендація Rec (2002) 10 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам про медіацію у цивільних справах та інші акти.

Однією із основних є Директива № 2008/52/ЄС Європейського парламенту і Ради про деякі аспекти посередництва (медіації) в цивільних та комерційних справах, прийнята в м. Страсбург 21 травня 2008 року. У цій Директиві, зокрема, було підкреслено прагнення Спільноти підтримувати і розвивати простір свободи, безпеки та правосуддя, в якому забезпечується вільний рух громадян. З цією метою Співтовариством, *inter alia* (поряд з іншим), було вжито заходи в сфері судової співпраці в цивільних справах, необхідні для надійного функціонування внутрішнього ринку. Директива № 2008/52/ЄС також надавала роз'яснення певним термінам у цій галузі. Так, терміном «медіація» (лат. – *mediare* – бути посередником) називаються переговори між сторонами за участю та під керівництвом нейтрального третьої особи – медіатора (посередника), що не має права виносити обов'язкове для сторін рішення. Цьому терміну тотожні поняття «посередництво», «примирні процедури», «погоджувальні процедури» [3].

Країни ЄС на сьогодні будують своє законодавство про медіацію, посередництво, примирення та інші форми досудового (позасудового) захисту порушених цивільних прав на основі цих актів ЄС.

У Цивільному процесуальному кодексі Франції досудовим процедурам присвячено титул VI «Примирення» та титул VI bis «Посередництво», причому останній титул був включений у Кодекс у 1996 році [5, с. 58-62].

Так, в обов'язки судді входить примирення сторін. Сторони можуть примиритися або самі, або з ініціативи судді, впродовж всього процесу у справі. При відсутності спеціального нормативного положення, примирення здійснюється в тому місці і в той час, які суддя вважатиме найбільш сприятливими. Сторони завжди мають право подавати клопотання судді щодо засвідчення їх примирення. Зміст угоди про примирення, в тому числі і часткового примирення, заноситься в протокол, який підписується суддею і сторонами. З цього протоколу можуть видаватися виписки, які мають силу виконавчого листа.

Також суддя, якому був переданий на розгляд спір, отримавши згоду сторін, може призначити третю особу для заслуховування та з'ясування взаємних претензій сторін, щоб надати їм можливість вирішити розбіжності, які виникли між ними. Посередництво може бути доручено фізичній особі або організації. У випадку, якщо призначеним посередником є організація, то її законний представник надає на затвердження судді прізвища фізичних осіб із числа членів цієї організації, які будуть здійснювати посередництво від імені організації.

Доволі цікавим для українського законодавства є положення ст. 131-2 ЦПК Франції, що посередництво може бути проведене як щодо всього спору, так і щодо його частини.

У Німеччині нормами ст. 17 Основного Закону (Конституції) передбачено право кожного індивідуально або спільно з іншими особами письмово звертатися з проханнями або скаргами до компетентних установи або до органів народного представництва [6]. Оскарження спорів у адміністративному порядку є обов'язковою стадією всього процесу врегулювання спору. Конституційний суд Німеччини визначив, що ця стадія не є обмеженням конституційних прав на судовий захист.

За дослідженнями В. П. Тимощука, навіть не зважаючи на доволі значне «відсіювання» таких можливих подальших судових спорів саме на стадії

адміністративного оскарження, позивачі в німецьких адміністративних судах чекають слухання справи місяцями, а часто і роками [1, с. 36].

У німецькому законодавстві також передбачені конкретні права та обов'язки суду щодо примирних процедур. Зокрема, § 278 Цивільного процесуального уложення зазначено, що суд може рекомендувати сторонам процедуру примирення, яка здійснюється уповноваженим суддею або суддею, який виконує судові доручення. Мирова угода у судовому порядку може бути також укладена на підставі поданого сторонами суду письмового проекту або направленого до суду процесуального документу, яким сторони приймають запропонований судом письмовий проект мирової угоди [2].

Незвичним для України можна назвати норму Цивільного процесуального уложення Німеччини, яка встановлює, що у відповідних випадках суд сам може запропонувати сторонам позасудове вирішення спору, а не тільки завершити цивільний спір мировою угодою у судовому порядку.

У Італії досудовий (позасудовий) захист порушених цивільних прав здійснюється здебільшого проведенням медіації незалежними медіаторами. Зокрема, після того, як в компетентну організацію переданий запит про проведення медіації, призначається медіатор і визначається дата першої зустрічі між сторонами. Позивач сповіщає іншу сторону про запит і про дату проведення зустрічі. Медіатор шукає шляхи мирного вирішення спору. Якщо вдалося домовитися, медіатор складає протокол, який підписують сторони і сам медіатор. Якщо сторони не можуть домовитися, медіатор має право сформулювати пропозицію з врегулювання спору [8, с. 96].

У Австрії прийнятий Федеральний закон про медіацію у цивільних справах, який вступив в силу 1 травня 2004 року. Медіація (посередництво) є добровільною процедурою за участю сторін, а також за участю професійно підготовленого, нейтрального посередника (посередників), який сприяє сторонам у врегулюванні в їх спору, використовуючи затверджені сторонами методи спілкування. Посередництвом відповідно до цього Закону можна визначити посередництво у вирішенні цивільних спорів, їх вирішення у

справах, підвідомчих звичайним цивільним судам. Для цього створені Консультативна рада з медіації при Федеральному Міністерстві юстиції Австрії та Реєстр медіаторів [7].

У багатьох країнах ЄС існують спеціальні закони про медіацію (примирення), оскільки відновне правосуддя розповсюджено у більшості країнах ЄС понад 25 років – у Австрії, Бельгії, Німеччині, Польщі, Фінляндії та інших країнах. Нові країни – члени ЄС також беруть на себе зобов'язання із забезпечення більшого доступу до позасудових способів вирішення спорів. Так, Закон про примирення у Естонії був прийнятий 18 листопада 2009 року [4].

У певних країнах досудовий (позасудовий) захист порушених цивільних прав не так поширений, хоча у процесуальних кодексах та інших актах обов'язково вказується про те, що суд вживає заходів до примирення сторін у цивільних спорах.

Отже, європейські країни мають у своєму доробку досить багату історію та традиції досудового (позасудового) захисту порушених цивільних прав. Медіація, посередництво суддів або незалежних медіаторів доволі широко застосовується у країнах ЄС у спорах про захист прав споживачів, у сімейних спорах, а також у земельних та подібних спорах, які розглядаються у порядку цивільного судочинства – у спорах про оренду нерухомості, у спорах про дотримання правил добросусідства тощо.

До позитивного досвіду, який можна запозичити із законодавства країн ЄС, можна назвати наступне: самотійна пропозиція у певних випадках суду (суддею) сторонам вирішити цивільний спір у позасудовому порядку; проведення медіації (посередництва) не тільки щодо всього цивільного спору, але і щодо його певної частини.

Список використаної літератури:

1. Адміністративна реформа для людини : науково-практичний нарис / І. Б. Коліушко та ін. ; за ред. І. Б. Коліушка. Київ : Центр політико-правових реформ, 2001. 72 с.

2. Гражданское процессуальное уложение Германии : Вводный закон к Гражданскому процессуальному уложению = Zivilprozessordnung Deutschlands mit Einführungsgesetz / пер. с нем. ; введ. и сост. : В. Бергманн. 2-е изд., перераб. Москва : Инфотропик Медиа, 2016. 388 с.

3. Директива № 2008/52/ЄС Європейського парламенту і Ради про деякі аспекти посередництва (медіації) в цивільних та комерційних справах. Прийнята в м. Страсбург 21 травня 2008 року. Верховна Рада України : Офіційний вебпортал парламенту України. – URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_a95.

4. Закон [Естонської Республіки] про примирення від 18 листопада 2009 року // RTI, 2009, 59, 385.

5. Новый Гражданский процессуальный кодекс Франции / пер. с франц. В. Н. Захватаева ; предисловие А. С. Довгерт, В. Н. Захватаева ; отв. ред. А. С. Довгерт. Киев : Истина, 2004. 544 с.

6. Основной закон Федеративной Республики Германии от 23 мая 1949 года. *Федеративная Республика Германия. Конституция и законодательные акты* / пер. с нем. Т. Г. Морщаковой ; редкол. : Г. В. Барабашев и др. ; под ред. и со вступ. ст. Ю. П. Урьяса. Москва : Прогресс, 1991. С. 25–92.

7. Федеральный закон о медиации в гражданских делах : Вступил в силу с 1 мая 2004. *Ресурсный Центр медиации*. URL : http://mediators.ru/rus/about_mediation/foreign_law/austria/text2.

8. Ясиновський І. Г. Характеристика моделей медіації в розвинутих країнах. *Юридичний вісник*. 2014. № 4 (33). С. 94–98.

Головченко О.В.

студентка навчально-наукового інституту права
*Національний університет водного господарства та
природокористування*

Пасічник В.Б.

Старший викладач кафедри спеціальних юридичних дисциплін

АСПЕКТИ ВРЕГУЛЮВАННЯ КОЛЕКТИВНИХ ТРУДОВИХ СПОРІВ В УКРАЇНІ

Врегулювання трудових спорів в Україні є основним інститутом трудового права, що містить загальні засади вирішення як індивідуальних, так і колективних трудових спорів. Впровадження сучасного та ефективного механізму врегулювання колективних трудових спорів в Україні забезпечує своєчасний захист трудових прав та має бути закріплено в проекті Трудового кодексу України.

Окремі питання врегулювання колективних трудових спорів розглядали Н.Б. Болотіна, В.Я. Бурак, М.І. Іншин, С.І. Запара, В.В. Лазор, П.Д. Пилипенко, А.В. Яресько та інші учені.

Мета статті – дослідження ролі примирної комісії у врегулюванні колективних трудових спорів в Україні.

Поняття трудового спору є важливою категорією трудового права, проте досі є невизначеним у чинному трудовому законодавстві. В юридичній літературі трудовий спір визначають як належним чином вмотивовану вимогу однієї сторони трудових правовідносин (роботодавця, працівника, уповноважених ними представницьких органів) до іншої з метою захисту порушеного трудового права, що передбачено актами трудового законодавства, соціального партнерства, локальними нормативними актами, трудовим договором. Ця вимога має бути передана на розгляд уповноваженого органу у встановленому законом порядку [1, с. 403].

Нормативно-правовою базою врегулювання трудових спорів є КЗпП України (глава XV «Індивідуальні трудові спори», ст.ст. 221-241-1), Закон України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)», ЦПК України та інші нормативно-правові акти.

Відповідно до чинного законодавства України трудові спори класифікують на індивідуальні і колективні. Індивідуальний трудовий спір виникає між працівником і роботодавцем з приводу захисту порушеного трудового права. Порядок розгляду індивідуальних трудових спорів визначено у главі XV КЗпП України [2].

В ст. 2 Закону України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» зазначено колективний трудовий спір як «розбіжності, що виникли між сторонами соціально-трудова відносин, щодо: а) встановлення нових або зміни існуючих соціально-економічних умов праці та виробничого побуту; б) укладення чи зміни колективного договору, угоди; в) виконання колективного договору, угоди або окремих їхніх положень; г) невиконання вимог законодавства про працю» [3].

У проекті Трудового кодексу України від 08.11.2019 № 2410 [4] не приділено достатньої уваги вирішенню колективного трудового спору. Тільки в ст. 337 вказаного проекту врегулювання зазначених трудових спорів визначається законом.

Сторонами колективного трудового спору є роботодавець, колектив працівників (професійна спілка), уповноважені ними представницькі органи. Колективний трудовий спір виникає з моменту, коли колектив працівників, професійна спілка, уповноважені ними представницькі органи отримали від роботодавця, уповноваженої ним особи повідомлення про відмову у задоволення висунутих колективних вимог або у випадку, коли у визначений строк розгляду зазначених вимог не надійшло відповіді від роботодавця або уповноваженої ним особи.

Характерними ознаками колективного трудового спору є особлива процедура формування вимог, попереднє врегулювання зазначеного спору шляхом переговорів, примирні процедури врегулювання, можливість проведення страйку.

Найбільші трудові колективні спори, які були в Україні, пов'язані з заборгованістю по виплаті заробітної плати працівникам: металургійного

комбінату «АрселорМіттал Кривий Ріг», шахти «Нововолинська», «Укрзалізниця». В 2019 році виник трудовий спір між працівниками Одеського національного медичного університету та МОЗ України. Причиною даного спору було невиконання МОЗ України вимог законодавства про працю.

Порядок розгляду колективних трудових спорів (конфліктів) наведено в Законі України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» [3]. Відповідно до ст. 7 зазначеного Закону колективний трудовий спір розглядається такими органами, як примирна комісія та трудовий арбітраж.

Примирна комісія розглядає питання «встановлення нових або зміни існуючих соціально-економічних умов праці та виробничого побуту, укладення чи зміни колективного договору, угоди» [3]. Отже, примирна комісія є тим органом, який безпосередньо призначений для розробки такого рішення, що забезпечить захист соціально-економічних інтересів та водночас буде відповідати вимогам сторін колективного трудового спору. Склад примирної комісії включає представників сторін. Примирна комісія утворюється за письмовою заявою однієї із сторін колективного трудового спору іншій стороні: на виробничому рівні – у 3-денний, на галузевому або територіальному – у 5-денний, на національному рівні у 10-денний строк з моменту виникнення колективного трудового спору з рівної кількості представників сторін. Найчастіше примирна комісія починає створюватися після реєстрації спору Національною службою посередництва і примирення.

Положення про примирну комісію, затверджене Наказом Національної служби посередництва і примирення від 01.12.2020 № 67, визначає завдання, функції та порядок формування і діяльності примирної комісії і встановлює правові норми щодо розгляду вимог сторони найманих працівників/профспілки або роботодавця примирною комісією з метою вирішення колективних трудових спорів [5]. Процес розгляду колективного трудового спору примирною комісією проводиться у формі змагання між сторонами, підставою для якого є протилежність їх матеріально-правових інтересів. Примирна комісія

формує умови для проведення переговорів між сторонами такого спору. Чинне трудове законодавство передбачає залучення незалежного представника, який сприяє проведенню переговорів та долучається до розробки рішення примирною комісією, що оформлюється протоколом та має для сторін обов'язкову силу.

На сьогодні відсутність відповідальності за невиконання рішень примирної комісії, а також ухилення від участі в примирній процедурі є питаннями, які вимагають уваги. Для вирішення колективного трудового спору, одержання підтримки своїх вимог трудовий колектив має право організовувати і проводити страйк. Це право закріплено у ст. 44 Конституції України [6]: ніхто не може бути примушений до участі або до неучасті у страйку.

На протязі 2020 року в Україні відбувалися страйки медиків, які в надскладних умовах боролися з коронавірусною хворобою. Основними вимогами лікарів були: забезпечення їх належними засобами індивідуального захисту, оплата праці та виплата обіцяної державою надбавки.

Колективна форма захисту працівниками порушених трудових прав сприяє запобіганню виникненню конфліктів у громадянському суспільстві. В статті розглянуто поняття колективного трудового спору та його сторони. До органів, які здійснюють розгляд колективних трудових спорів відносять примирну комісію та трудовий арбітраж.

Проведений аналіз законодавства, що регулює вирішення колективних трудових спорів, свідчить про відсутність відповідальності за ухилення від участі в примирній процедурі та невиконання рішень примирної комісії.

Список використаної літератури:

1. Трудове право України. Підручник / За загальною редакцією М.І. Іншина, В.Л. Костюка, В.П. Мельника. Вид. 2-ге, перероб. і доп. Київ: Центр учбової літератури, 2016. 472 с.
2. Кодекс законів про працю України : Закон УРСР від 10 грудня 1971 р. № 322-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/322-08>

3. Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів) : Закон України від 3 березня 1998 р. № 137/98-ВР. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/137/98-вр>
4. Проект Трудового кодексу України від 08.11.2019 № 2410. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67331
5. Про затвердження Положення про примирну комісію : Наказ Національної служби посередництва і примирення від 01.12.2020 № 67. URL: <https://nspp.gov.ua/normativno-pravova-baza-nspp/polozhennya/5017-polozhennia-pro-prymytnu-komisiiu>
6. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>

Давидюк П.П.

старший викладач кафедри спеціальних юридичних дисциплін,
*Національний університет водного господарства та
природокористування*

Довгий В.В.

старший викладач кафедри спеціальних юридичних дисциплін,
*Національний університет водного господарства та
природокористування*

Батарчук І.І.

студентка навчально-наукового інституту права,
*Національний університет водного господарства та
природокористування*

ДАКТИЛОСКОПІЯ, ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОБОТИ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ

Криміналістика пройшла величезний шлях до тієї чіткої системи тактики розслідування злочинів, яка існує нині. На сьогоднішній день спеціалісти

можуть з високою точністю ідентифікувати особу злочинця лише за слідами долонь або пальців.

Актуальність нашого дослідження полягає в тому, що в Україні не впроваджена обов'язкове дактилоскопіювання для осіб, які досягли повноліття. Застосування цієї процедури допомогло б створити єдину базу, яка б могла допомогти ідентифікувати особу, яка вчинила злочин, безвісти зниклих осіб, тощо.

Однією з найважливіших проблем на цей момент є забезпечення ефективного розслідування правоохоронними органами. Саме на фазі досудового розслідування досягається швидке та повне розкриття злочинів. Відбувається це в тому числі за допомогою криміналістичних обліків.

Мета нашої роботи – дослідити історію розвитку дактилоскопії, її застосування в Україні та використання в роботі правоохоронних органах, як важливого інструмента підвищення ефективності їх роботи.

Для досягнення мети були поставлені такі завдання:

- 1) визначити дефініцію поняття «дактилоскопія»;
- 2) дослідити історію становлення дактилоскопії;
- 3) дослідити її стан та дактилоскопічні обліки в Україні;
- 4) визначити як дактилоскопія підвищить ефективність роботи правоохоронних органів.

Цікавими для нашого дослідження є праці таких науковців, як Аверьянова Т.В., Глібко В. М., Дубовий О.П., Дудніков А. Л., Журавель В. А., Логвиненко А. О., Лукашенко В.Я., Онищенко Ю. М., Печніков В. С., Рибалко Я.В., Тимошенко П.Ю., Черниченко І. В., Чорнобай Л.М., Юсупов В. В. Вони присвятили свої роботи становленню криміналістичної науки, дактилоскопії та її елементам.

На думку Аверьянкової Т.В., дактилоскопія – це спосіб впізнання (ідентифікації) людини за відбитками пальців рук, заснований на неповторності малюнка шкіри [1].

Черниченко І.В. стверджує, що дактилоскопія – це розділ трасології, галузь криміналістичної техніки, що вивчає властивості й будову папілярних візерунків, у основному пальців рук, а також засоби і методи їх виявлення, фіксації, вилучення й дослідження з метою ідентифікації, розшуку, криміналістичної реєстрації, ототожнення особи та розкриття злочинів [2].

На основі дослідження зазначених вище визначень та наукових криміналістичних джерел, ми можемо запропонувати власне визначення поняття “дактилоскопія”, під яким варто розглядати розділ криміналістики та трасології, який заснований на унікальності малюнка шкіри та вивчає властивості й будову папілярних візерунків, ідентифікація осіб таким способом становить стовідсотковий рівень.

Дактилоскопія була відома на Сході майже тисячоліття назад, в Європу вона потрапила значно пізніше, аж у 19 ст. Ще доісторичні люди, на думку Едмона Локара, були ознайомлені в дактилоскопії, бо на стінах печер нерідко можна зустріти відбитки рук з намальованими папілярними візерунками [3].

Одним із перших відбитків пальців, які були знайдені вважаються рельєфи на гранітних плитах дольмена на Гавр-Ініс, маленькому островці біля берегів о. Бретані (Франція) [4]. Відбитки пальців також можуть датуватися 7 ст. нашої ери (відбиток пророка Мухамеда), але дактилоскопії тоді ще не існувало і ніхто їх не досліджував.

Відкриття дактилоскопії та її використання у боротьбі зі злочинністю пов'язують з іменем Вільяма Хершеля (поліцейський чиновник англійської колоніальної адміністрації в Індії) [5]. У 1858 році він попросив зробити відбиток великого пальця правої руки на угоді постачання матеріалів для дорожнього будівництва. Хершель протягом 19 років брав свої відбитки та інших людей, порівнював їх, він прийшов до висновку, що відбитки пальців у людей абсолютно різні, з часом він навчився розрізняти узор пальців рук та встановлювати за ними людей [3].

Перший випадок розкриття злочину завдяки знайденому на місці події відбитку пальця відбувався в Аргентині службовцем поліцейського управління Іваном Вучетичем [5].

Історія запровадження дактилоскопії у правоохоронну діяльність пов'язана з іменами Б. Альбінуса, Є. Буринського, Х. Вучетича, Ф. Гальтона, І. Гана, Е. Генрі, В. Гершеля, Г. Гросса, М. Жабчинського, А. Квачевського, А. Левенстіма, В. Лебедєва, М. Лучинського, Е. Локара, М. Мальпігі, С. Познишева, Ж. Пуркінєс, Р. Рейсса, Г. Рудого, В. Русецького, С. Трегубова, Г. Фолдса та ін [6]. Саме вони одними з перших почали досліджувати цей розділ трасології та впроваджувати його в роботу правоохоронних органів світу.

Запровадження у 1906 році в Російській імперії дактилоскопії як методу розшуку та реєстрації злочинців почалося з направлення 30 грудня цього року головним тюремним управлінням міністерства юстиції начальникам жандармських управлінь і охоронних відділень циркуляра №32 «О введении дактилоскопии в тюремном ведомстве для регистрации преступников», в якому йшлося про необхідність виконання дактилоскопії для реєстрації та розшуку злочинців, а також про потребу в організації при цьому управлінні Центрального дактилоскопічного бюро, де пропонувалося сконцентрувати дактилокарти на всіх засуджених [7]. Це поклало початок розвитку дактилоскопії в Україні. В зв'язку з подіями революції 1917 року тимчасово розвиток цього розділу криміналістики було призупинено.

У 1915 році було опубліковано узагальнені рекомендації щодо виявлення слідів пальців рук злочинців під назвою «Основы уголовной техники. Научно-технические приемы расследования преступлений», які полягали в чотирьох основних методах, а саме:

- 1) обробка ляпісом (його розводили у дистильованій воді і робили 10% розчин);

- 2) забарвлення (за допомогою розчину фуксину в алкоголі або спеціальної фарби працівники правоохоронних органів могли виявити сліди пальців, якщо вони були залишені на склі);

3) посипання порошками (це був найпопулярніший спосіб. Використовували порошки графіту, крейди, лікоподія (жовтий порошок), магнезії, алюмінієвий порошок, спалену магнезію, свинцеві білила тощо);

4) проявлення парами йоду (пари мають властивість забарвлювати сліди у коричневий колір. Після цього їх одразу фіксували за допомогою камери із синім світофільтром) [8].

Варто зазначити, що експертиза слідів папілярних візерунків базується на загальних принципах криміналістичної експертизи, і включає чотири стадії: 1) попереднє дослідження. Ця стадія має два етапи: ознайомлення з матеріалами кримінального провадження та з'ясування завдань дослідження і загальний огляд об'єктів, які надійшли на експертизу; 2) детальне дослідження. Його ділять на два етапи: роздільне дослідження та порівняльне дослідження; 3) оцінка результатів дослідження та формулювання висновків; 4) оформлення матеріалів дослідження [9].

Ці стадії забезпечують ефективність проведення дактилоскопічної експертизи.

У середині 20 ст. науково-технічні підрозділи СРСР під час виїзду на місце події для виявлення слідів рук використовували такі порошки, як ляпіс, графіт, свинцеві білила [10].

У 1955 році Міністерством внутрішніх справ СРСР було видано «Керівництво по дактилоскопічній реєстрації», правоохоронні органи мали керуватися ним при здійсненні дактилоскопічної експертизи. У документі були прописані загальні положення щодо дактилоскопії, її порядок, правила взяття відбитків, загальні відомості про узор пальців, різновиди узорів та їх особливості, а головне детальні схеми, малюнки, таблички та приклади дактилоскопічної карти й папки [11].

Однією з найповніших праць у 20 ст. є «Керівництво по криміналістиці» Едмонда Локара, вона присвячена дактилоскопії. А саме історичній складовій, біологічній, юридичній складовій. У праці надзвичайно детально описано методи збирання відбитків, їх класифікацію, дактилоскопічні картотеки та

методи їх збирання. Надзвичайно пізнавальною інформацією описаною в книзі є приклади справ, в яких описано способи збирання відбитків, місця де вони можуть знаходитися та те, як не пошкодити відбитки, Ця інформація скарбом для правоохоронних органів [12].

У 70-х роках ХХ ст. на Івано-Франківщині старший експерт В. Юрків розробив, погодив для використання в системі МВС СРСР та впровадив нові види дактилоскопічних порошків, удосконалених за рахунок хімічних домішок [13, с. 160].

Теоретичною основою дактилоскопічного обліку є положення про індивідуальність об'єктів, відносну стійкість і можливість їх подальшого ототожнення. На сьогоднішній день для того, щоб покращити ведення дактилоскопічного обліку було впроваджено автоматизовані ідентифікаційні системи. Але особливість організації криміналістичних обліків в Україні полягає в тому, що вони функціонують одночасно у двох галузевих службах органів внутрішніх справ: у Департаменті інформаційних технологій МВС України та у Державному науково-дослідному експертно-криміналістичному центрі МВС України [14].

Тут об'єдналися два обліки, які містять різні за структурою основні облікові одиниці – карти слідів (слідотеки) та дактилокарти (дактилокартотеки). Але інформація про об'єкт у них відображається в однаковій формі [14].

На нашу думку, для того, щоб підвищити ефективність правоохоронних органів за допомогою дактилоскопії:

- 1) введення обов'язкової дактилоскопії для всіх осіб, які досягли 14 років;
- 2) створення єдиної бази відбитків пальців та слідів за допомогою автоматизованої ідентифікаційної системи;
- 3) прийняття закону «Про ідентифікацію людини шляхом дактилоскопіювання».

Підсумовуючи сказане вище зазначимо, що дактилоскопія – це розділ криміналістики та трасології, який заснований на унікальності малюнка шкіри

та вивчає властивості й будову папілярних візерунків, ідентифікація злочинців таким способом становить стовідсотковий рівень. Він почав розвиватися на початку 20 ст, але перши відбиток датується 7 ст. (відбиток пророка Мухамеда).

Основою особливістю дактилоскопічного розвитку в Україні є те, що вона функціонує двоїсто, тобто одночасно у двох підрозділах системи МВС. Це знижує ефективність функціонування правоохоронних органів, тому, щоб позбутися цієї проблеми потрібно: ввести обов'язкову дактилоскопію для осіб, які досягли 14 років, створити єдину базу та прийняти закон «Про ідентифікацію людини шляхом дактилоскопіювання», який би регулював застосування дактилоскопічного обліку в Україні.

Список використаної літератури:

- 1.Аверьянова Т. В. Содержание и характеристика методов судебно-экспертных исследований. М., 1991. 85 с.
- 2.Черниченко І. В. Окремі аспекти становлення дактилоскопії до 1900 р. Вісник кримінального судочинства. 2015. №3. С.133-138.
3. Дубовий О.П., Лукашенко В.Я., Рибалко Я.В., Тимошенко П.Ю., Чорнобай Л.М. Криміналістичне дослідження слідів рук: науково-практичний посібник. К.:Атіка, 2000. 151 с.
4. Cummins H. Finger prints, palms and soles. An introduction to Dermatoglyphics / H. Cummins, Ch. Midlo. New York: Dover Publications, 1961. 319 p.
5. Онищенко Ю. М., Світличний В. А. Дактилоскопія: історичний аспект. Матеріали науково-практичної конференції. Харків, 28 травня 2009 р.: Вид-во Харківського національного ун-ту внутр. справ, 2009. С. 102-106.
- 6.. Юсупов В. В. Сліди пальців рук: історія виявлення, фіксації, дослідження. Криміналістичний вісник. 2015. №2. С.190-201
7. Чисніков В. М. Сискна поліція на Україні за часів Російської імперії (1880—1917 pp). К. : НікаНова, 2011. 939 с.

8. Трегубов С. Н. Основы уголовной техники. Научно-технические приемы расследования преступлений : практ. руков. для судебных деятелей. Петроград : Издание Юрид. книжного склада «Право», 1915. 334 с.

9. Логвиненко А. О. Проблеми використання дактилоскопічної інформації в розслідуванні злочинів. Юридичний вісник. 2017. С. 174-178

10. Быстрова Л.Е. Из истории развития экспертно-криминалистической службы Санкт- Петербургской милиции. 1993. С. 13-18.

11. Министерство внутренних дел СССР. Руководство по дактилоскопической регистрации. Москва, 1955. 61 с.

12.Эдмонд Локар. Руководство по криминалистике. Москва: Юридическое издательство НКЮ СССР, 1941.544 с.

13. Печніков В.С. Є така служба... : в 2-х т. К. : Еліт Прінт, 2010. 576 с.

14. Криміналістика: Підручник для студентів юрид. спец, вищих закладів освіти. Кол. авторів: Глібко В.М., Дудніков А.Л., Журавель В.А. та ін. К: Видавничий Дім «Ін Юре», 2001. 684 с.

Єфімчук М.В.

студентка навчально-наукового інституту права
*Національний університет водного господарства та
природокористування*

Гришко В.І.

кандидат юридичних наук, доцент кафедри відновного правосуддя та
приватної детективної діяльності,
*Національний університет водного господарства та
природокористування*

**ОСОБЛИВОСТІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ
ЗДІЙСНЕННЯ ПРИВАТНОЇ ДЕТЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В
УКРАЇНСЬКЕ ЗАКОНОДАВСТВО**

На сьогоднішній день нормативно-правове регулювання приватної детективної діяльності в Україні відіграє важливу роль завдяки ступеню ефективності діяльності суб'єктів з надання приватних детективних послуг. Необхідність прийняття закону про приватну детективну діяльність підтверджується міжнародною практикою. У більшості зарубіжних країн діяльність приватних детективів ретельно регламентована на законодавчому рівні. Сфера послуг детективів набагато ширша, і детективи користуються набагато більшими правами порівняно з тими, що передбачені законопроектом, поданим українськими народними депутатами. Немає сумнівів, що права, обов'язки та відповідальність приватних детективів мають бути ретельно регламентовані законодавством, а їх діяльність повинна контролюватися належним чином, щоб захистити своїх клієнтів від несправедливих або незаконних дій з боку детективів. Все вищесказане складає актуальність обраної теми дослідження в наш час.

Мета роботи – розглянути особливості імплементації інституту приватної детективної діяльності в українське законодавство на основі зарубіжного досвіду.

Проблема врегулювання приватної детективної діяльності в Україні була предметом дослідження вітчизняних вчених Г.Ю. Барчана, Е.І. Низенко, В.М.Панфілова. Також хочемо зазначити, що такі науковці як А.М. Волинська, Д.Г. Мулявка, Д.О. Сіренька, С.С. Юрко та інші в своїх працях звертали увагу на окремі аспекти приватної детективної діяльності. Така увага авторів до проблеми впровадження приватної детективної діяльності ще раз підкреслює актуальність цього дослідження і потребу широкого розгляду всіх недоліків та переваг такого інституту в Україні.

Законодавче регулювання детективної діяльності забезпечується наявністю встановленої нормативної бази, відповідно до якої здійснюється недержавний захист. Аналіз норм чинного українського законодавства у сфері регулювання приватної детективної діяльності дозволяє виявити такі характерні ознаки надання приватними детективами своїх послуг:

1. надання охоронних послуг на договірній основі (укладення цивільно-правового договору);
2. обов'язкове ліцензування такої діяльності;
3. державний контроль - Міністерство внутрішніх справ України;
4. можливість використання фізичних заходів та спеціальних засобів лише в особливих випадках;
5. професійне забезпечення тощо.

У пояснювальній записці до проекту Закону №3010 «Про приватну детективну (розшукову) діяльність» зазначені наступні цілі, які він переслідує: законодавче врегулювання здійснення приватної детективної діяльності як одного з шляхів забезпечення конституційних гарантій людини та громадянина, суб'єктів господарювання приватного права на захист своїх законних прав та інтересів [1].

Однак зміст законопроекту, особливо в частині обсягу прав, що реалізуються детективними агенціями та приватними детективами, ставить під сумнів можливість досягнення цих цілей. Згідно із законопроектом, права приватних детективів фактично зводяться до проведення розшукових заходів, а також отримання та зберігання інформації. Такі повноваження мало чим відрізняються від прав будь-якого громадянина України.

Зважаючи на досить вузький обсяг прав приватного детектива, існує невирішене питання про можливість їх ефективного застосування сторонами процесу під час судового захисту прав фізичних та юридичних осіб. На нашу думку, таке питання має бути вирішене в законодавстві, адже процесуальний порядок залучення приватних детективів до судового процесу дуже важливий для ефективності використання результатів праці таких суб'єктів.

Крім того, в даний час в Україні існує кілька тисяч приватних детективів та приватних детективних агентств. Послуги, подібні до детективних, також надаються органами безпеки та певними юридичними фірмами. Вони найчастіше пов'язані з перевіркою інформації, пов'язаної з клієнтом,

інспекцією потенційних ділових партнерів та кандидатів на роботу, негласним наглядом за подружжям у зв'язку з невірністю подружжя.

Опрацювавши міжнародний досвід, ми виділили такі перспективи впровадження інституту приватної детективної діяльності в Україні:

- 1) будуть закріплені права, обов'язки, гарантії, а також відповідальність суб'єктів приватної детективної діяльності;
- 2) законодавчо врегулюється діяльність, яка по суті вже існує в Україні, так званий «чорний ринок» детективних послуг;
- 3) створення єдиного реєстру суб'єктів приватної діяльності та обов'язкове ліцензування зменшить кількість шахраїв, які видають себе за приватних детективів;
- 4) громадяни, які з певних особистих причин не можуть звернутися до правоохоронних органів, матимуть змогу захистити свої права та інтереси за допомогою приватного детектива;
- 5) при правильній організації управління в сфері приватної детективної діяльності Україна має змогу отримати значну підтримку з боку недержавних структур в правоохоронній діяльності;
- 6) поповнення державного бюджету за рахунок оподаткування такої діяльності;
- 7) наблизить Україну до світових європейських стандартів у галузі забезпечення безпеки громадян.

Проаналізувавши погляди різних авторів, міжнародний досвід і беручи до уваги власну думку, ми вважаємо за доцільне встановити вікове обмеження для приватних детективів (не менше 25 років), відповідний рівень професійного досвіду (не менше 3 років у правоохоронних органах України після здобуття вищої юридичної освіти) та відповідний життєвий досвід.

Навчання та підвищення кваліфікації приватних детективів повинно здійснюватися в системі вищих навчальних закладів з конкретними умовами навчання, оскільки навчання в приватному навчальному закладі явно недостатньо.

Навчальні програми для майбутніх приватних детективів повинні забезпечити поглиблене вивчення відповідних юридичних дисциплін та спецкурсів. При цьому такі програми повинні забезпечуватись тільки науково-педагогічними працівниками з достатнім професійним рівнем у відповідних сферах.

Підсумовуючи вищесказане, слід зазначити, що професійні приватні детективи будуть завжди затребувані суспільством. Тому міжнародний досвід буде корисним для формування цивілізованого ринку детективних послуг в Україні. Безперечно, законопроект, винесений на розгляд ВРУ, є важливим кроком на шляху розширення захисту законних прав та інтересів фізичних та юридичних осіб, але він вимагає подальшого перегляду та внесення поправок (особливо в частині розширення прав суб'єктів приватної детективної діяльності), яка принесе користь усім: представникам ринку послуг детективів та їх клієнтам - фізичним та юридичним особам.

Список використаної літератури:

1. Про приватну детективну (розшукову діяльність): Проект Закону України від 4 лютого 2020 року №3010. URL:
http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=3010&skl=10

Кафарський В.І.

кандидат філософських наук, доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри спеціальних юридичних дисциплін
*Національного університету водного господарства та
природокористування*

КОНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ ПРИВАТНОЇ ДЕТЕКТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ЇХ ЗАКОНОДАВЧА РЕАЛІЗАЦІЯ В УКРАЇНІ

Конституція України 1996 року визначила основні пріоритети та напрямки розвитку системи національного законодавства, місце і роль

державного механізму правового регулювання суспільних відносин та захисту прав і свобод людини і громадянин. «Права і свободи людини і громадянина та їх гарантії визначають, підкреслюється в ст. 3 Конституції України, зміст і спрямованість діяльності держави» [1].

Вирішення цих конституційних завдань нерозривно пов'язані з принципом верховенства права та його застосуванням в діяльності парламенту, державних органів влади і місцевого самоврядування.

Принцип верховенства права діє за умови, що право існує паралельно з державою, яка й функціонує завдяки цьому праву, тобто право визнається первинним, а держава – вторинною, такою, що може діяти лише в межах права. Ф. Хайєк, наприклад, виокремив чотири класичні характеристики верховенства права: загальний характер, рівність і визначеність закону і те, що «дискреційні повноваження адміністративних органів на застосування міри примусу (адміністративне втручання по відношенню до індивідів та їх власності) завжди можна оскаржити в суді» [2, с. 79].

Другий не менш важливий принцип, який стосується законотворення і правозастосування, оскільки формує порядок реалізації правових норм – це принцип законності (ч. 1 ст. 19 Конституції України). «Правова держава, - наголошує Б. Леоні, - може існувати тільки в умовах гарантованої визначеності закону за якого в індивідів є можливість дострокового планування власної поведінки у приватному і підприємницькому житті» [2, с. 115]. Ці два основоположних конституційні принципи (не применшуючи значення інших принципів) є методологічною основою законодавчого регулювання приватної детективної діяльності. Саме ці принципи мали б бути закладені в основу довготривалої законотворчої роботи парламенту над Законом України «Про приватну (розшукову) детективну діяльність». Нагадаємо, що перша спроба була зроблена в квітні 2000 року народним депутатом Ю. Кармазіним, який вніс до Верховної Ради України проект Закону України №5237 «Про приватну детективну діяльність» [3]. В ньому приватна детективна діяльність

розглядалась виключно як підприємницька тож повноваження приватних детективів були досить обмеженими.

Друга - зроблена в квітні 2004 року, коли до Верховної Ради України народними депутатами України В. Кафарським, О. Бандуркою, В. Мойсеком, В. Сіренком, М. Круцем був внесений проект Закону України №5380 «Про приватну (розшукову) детективну діяльність» [4]. Цей проект був прийнятий у першому читанні, але знятий з розгляду 12 січня 2006 року з огляду на суттєві недоліки, зокрема, невідповідності окремих положень проекту, що стосувалися характеру і порядку здійснення приватної детективної діяльності до вимог Конституції України та деяких законодавчих актів. Противників проекту закону не влаштовувало те, що в ньому дозволялося попереднє слідство, здійснення дізнання та оперативно-розшукова робота. Були й суттєві зауваження юридичних та експертних груп, що стосувалися прав і обов'язків приватних детективів (агентств) і клієнтів (замовників). Не було врегульовано питання щодо об'єднання детективних агентств, освітньо-фахових вимог до претендентів на здійснення детективної діяльності, користування детективними спеціальним обладнанням та зброєю [5].

Альтернативний проект №5380-1, був внесений народними депутатами М. Оніщуком, В. Онопенком, Ю. Кармазіним теж мав такі вади. В ньому не були чітко визначені професійні повноваження детективів як і сама суть детективної діяльності. Окрім цього законопроектом передбачалось створення приватних озброєних правоохоронних структур, що є не припустимим в суспільстві, яке ще повністю не сформувало свої громадянські інститути [6]. Цей проект був відхилений Верховною Радою України 12 січня 2005 року.

Третя спроба законодавчого врегулювання цієї діяльності була зроблена на третій сесії п'ятого скликання 22 червня 2007 року народним депутатом С. Гусаровим був внесений проект Закону України №3727 «Про приватну детективну діяльність», однак 23 листопада 2007 року цей проект було відкликано.

Четверта - 25 лютого 2008 року. На другій сесії VI скликання Верховної Ради України коли народний депутат В. Мойсик запропонував на розгляд проект Закону України № 2120. Але в ньому не були визначені кваліфікаційні ознаки приватної детективної діяльності, як особливого виду підприємницької діяльності, що вимагало додаткового законодавчого врегулювання [7]. Головна мета діяльності, визначалася у цьому проекті як – забезпечення та захист законодавчих прав та інтересів замовників, що виглядало дещо декларативно. Цей проект 31 березня 2009 року не отримав необхідної підтримки і був знятий з розгляду. Зрештою, якби було бажання його прийняти, то ці та інші питання можна було врегулювати під час другого та третього читання, але блокуючі сили знову взяли верх.

На цій же сесії народні депутати України В. Малишев, В. Мойсик, В. Олійник, І. Плохий, І. Савченко та ін. внесли ще один проект Закону України «Про приватну детективну діяльність» за № 6288 [8], який навіть був рекомендований у першому читанні, однак 22 травня 2012 року цей законопроект був відхилений і знятий з розгляду. Причина в тому, що приватна детективна діяльність розглядалася як вид підприємницької діяльності, але при цьому не вказувалися ознаки, які відрізняють її від інших видів підприємницької діяльності.

П'ята спроба законодавчого регулювання приватної детективної діяльності була зроблена в грудні 2012 року народним депутатом В. Швецем, який вніс на розгляд Верховної Ради України проект Закону України №1093 «Про приватну детективну (розшукову) діяльність». Однак цей проект закону був підданий критиці, Головним науково-експертним управлінням, як такий, що потребує доопрацювання, зокрема узгодження з вимогами Цивільного кодексу України. Викликало сумніви й обмеження конкретних замовників детективних (розшукових) послуг, як учасників проекту «по цивільних і господарських справах», так і сторін кримінального провадження з боку захисту. Потребували уточнення норми, які надавали приватним детективам право на пошук збирання та фіксацію відомостей у кримінальному

провадженні, з огляду на те, що доказами у кримінальному провадженні є фактичні дані, отримані у передбаченому КПК порядку від сторін кримінального провадження та потерпілого, адже фіксування кримінального провадження здійснюється у спеціально встановлених формах [9]. Зрештою цей проект 15 травня 2014 року не отримав необхідної підтримки Верховної ради України.

Шоста спроба була зроблена 28 грудня 2015 року народними депутатами України М. Паламарчуком, А. Кожем'якіним, О. Продан, А. Тетеруком та ін. було подано на розгляд Верховної Ради України новий проект Закону України № 3726 «Про приватну детективну (розшукову) діяльність» [10]. 19 квітня 2016 року цей законопроект був прийнятий у першому читанні. Тим не менше виникало чимало проблем щодо узгодження положень даного законопроекту з вимогами ст. 8 Європейської конвенції з прав людини в частині поваги до особистого і сімейного життя, житла і таємниці листування та інших положень ст. 30-32 Конституції України. Невирішеними залишалися питання пов'язані з узгодженням інформації про особисте і сімейне життя особи з правами і повноваженнями приватних детективів, закріплених у ст. 11 цього законопроекту, а саме: збирання, фіксування та дослідження відомостей необхідних для розгляду справ у цивільному, господарському та адміністративному судочинстві на договірній основі зі сторонами судового процесу; з'ясування біографічних та інших даних, що характеризують особу стосовно окремих громадян при укладанні ними трудових та інших договорів із замовником приватних детективних (розшукових) послуг; пошук, збирання та фіксація у кримінальному провадженні на договірній основі зі стороною кримінального провадження; пошук і збір даних, які можуть бути підставою для звернення замовника приватних детективних (розшукових) послуг до правоохоронних органів або суду з метою захисту своїх законних прав та інтересів. Нагадаємо, що згідно з вимогами ст. 21 Закону України «Про інформацію» конфіденційна інформація може поширюватися за бажанням (згодою) відповідної особи у визначеному нею порядку відповідно до

передбачених нею умов, а також в інших випадках визначених законом [11]. Окрім цього заборона на поширення конфіденційної інформації без згоди особи, якої вона стосується, міститься у ст. 14 Закону України «Про захист персональних даних» та Закону України «Про доступ до публічної інформації» [12; 13]. Більше того Конституційний суд України в своєму тлумаченні положень ч. 1 і 2 ст. 32, ч. 2 і 3 ст. 34 Конституції України визначив, що інформація про особисте та сімейне життя особи є конфіденційною; збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди державою, органами місцевого самоврядування, юридичними або фізичними особами є втручанням в її особисте та сімейне життя. Таке втручання допускається винятково у випадках, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини [14].

Отже, для здійснення приватної детективної діяльності чинне законодавство України залишило досить обмежений простір який, якщо його не розширити в межах конституційних приписів, звужує можливості для діяльності приватного детектива і не тільки. Діяльність приватних детективів в Україні вважається незаконною навіть у таких випадках, коли стосувалася таких невинних речей, як перевірка подружньої вірності або інформації, зазначеної в автобіографії.

Якщо абстрагуватися і винести за межі правового аналізу інтереси корумпованої частини суспільства, яка володіє значним, можна сказати, домінуючим фінансовим, адміністративним і політичним ресурсом, і не зацікавлена в додатковому механізмі контролю з боку громадянського суспільства за їхньою діяльністю, то можна сказати, що більшість зауважень висувалися з однією метою заблокувати, а не покращити зміст Закону України «Про приватну детективну (розшукову) діяльність». Керуючий партнер Адвокатського об'єднання «ЮРИМЕКС» Я. Толкачов назвав прийняття такого закону черговою профанацією з боку чинної влади, спрямованою на порожній піар або далекоглядні корупційні схеми [15]. Зрештою враховуючи кількість депутатів та штатних помічників цей закон можна було прийняти на протязі

однієї сесії, а не «опрацьовувати» ті чи інші варіанти законопроектів на протязі десяти років. Для цього потрібно було мати політичну волю та вивчити досвід країн Європи, Великобританії та США про який навіть говорилося в пояснючій записці авторів проекту Закону України «Про приватну детективну (розшукову) діяльність» ще 2015 році [16]. Для законодавця мав би бути корисний досвід Сполучених Штатів Америки, де детективна діяльність набула найрозвинутіших форм. У США немає єдиного федерального закону про приватну детективну діяльність, тому нормативно-правове регулювання такої діяльності здійснюється у кожному штаті окремо. У США виділяють три основних види приватних правоохоронних організацій: розшукові бюро; охоронні агентства, служби безпеки в різних промислових і комерційних структурах. Треба сказати, що в США діяльність приватних детективів чітко відмежовується від діяльності державних правоохоронних органів. За такої умови розслідування тяжких та особливо тяжких злочинів, таких як вбивства, зґвалтування, підпали, кримінальні вибухи, розбійні напади тощо, належить виключно до компетенції державної поліції, але не забороняє приватним детективам співпрацювати з нею у тих чи інших питаннях.

У процесі розслідування приватний детектив у США не може спиратися на криміналістичні обліки поліції, не має права отримувати інформацію від поліції і не зобов'язаний передавати їй власні відомості, за винятком прямих доказів про вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів; у разі виявлення альянсу (приватний детектив – поліцейський) судді й присяжні, як правило, вкрай негативно відносяться до подібних методів добування інформації, і у підсумку судовий розгляд може бути програний.

У США існує три класи ліцензій, які видаються приватним детективам:

- ліцензія класу «А», яка передбачає основною сферою діяльності приватного детектива лише збір інформації. Детектив, який отримав таку ліцензію, не має прав займатися охоронною діяльністю.

- ліцензія класу «В», яка передбачає основною сферою діяльності приватного детектива здійснення охоронної функції. Детектив, який отримав

таку ліцензію, не має прав займатися збором і накопиченням інформації про особу.

- ліцензія класу «С» – комбінована ліцензія, яка надає її власнику право займатися як розшуковою роботою (ліцензія класу «А»), так і виконувати охоронні функції (ліцензія класу «В»).

Перед отриманням відповідної ліцензії, кандидат у детективи повинен здати письмовий іспит та внести відповідний вступний внесок. У деяких штатах місцевим законодавством передбачені окремі додаткові вимоги, що висуваються до осіб, які мають право займатися приватною детективною діяльністю. Діяльність приватних детективних агентств у США має транснаціональний характер і виходить далеко за межі країни.

Однією з особливостей регулювання відносин у сфері приватної детективної діяльності у Великобританії є відсутність єдиного нормативно-правового акту, який би вимагав офіційної реєстрації особи, що займається таким видом приватної діяльності. Належність чи членство в профільній асоціації, такої, наприклад, як Асоціація Британських Сищиків (АБС) гарантує, що людина володіє достатнім досвідом у цій сфері. Стати членом АБС можна за умови надання рекомендацій з державних установ (поліція, кримінальний чи міжнародний розшук) і наявності юридичної освіти. Приватний детектив у Великобританії має достатньо широкий вибір технічних засобів при здійсненні своєї діяльності. Для детектива, наприклад, доступна навіть криміналістична лабораторія поліції Лондона. Особи, які пройшли перевірку в державних органах на добропорядність й професійну придатність мають право доступу до центрального національного поліцейського комп'ютера, за допомогою якого, видаються довідки за запитом про правопорушників, які, наприклад, підозрюються у крадіжках автомобілів, а також про самих власників автомобільного та інших видів транспорту.

Функції детективних бюро в Німеччині загалом вписуються у традиційні рамки приватної правоохоронної діяльності. Принципово важливим моментом у діяльності приватних розшукових бюро є необхідність збереження ними

конфіденційної інформації про клієнтів. Так, у Німеччині охороняються всі дані, що містяться в картотеках приватних розшукових служб, навіть ті, що пов'язані з доходами й боргами громадян. Взаємодія приватних детективів з державними правоохоронними органами Німеччини здійснюється у спільному плануванні і проведенні спеціальних операцій; обміні оперативною інформацією; спільному використанні оперативних сил і засобів; підготовці кадрів.

Особливістю іспанського законодавчого регулювання приватної детективної діяльності є те, що детективам забороняється вести справи про службові злочини. При виявленні фактів службових злочинів детектив негайно інформує про це державні правоохоронні органи. Також детективам заборонено використовувати спеціальні технічні прилади, які можуть порушити конституційні права й свободи людини (право на недоторканність особистого та сімейного життя, право на таємницю переписки тощо).

Приватні детективи в Італії для виконання своїх функціональних обов'язків можуть отримати право на носіння вогнепальної зброї в порядку, передбаченому законодавством. Обсяг послуг, що надаються приватним детективом (агентством) міститься в спеціальній «таблиці послуг». Детектив не має права надавати послуги, які не зазначені у цій таблиці. Таблиця як правило має бути схвалена і затверджена префектом (керівником органу державної влади на відповідній адміністративно - територіальній одиниці).

На думку фахівців, необхідним для української практики може бути впровадження етичного професійного кодексу, що діє в окремих європейських країнах. Так, в Іспанії існує Етичний кодекс приватних детективів, який розповсюджується на всіх членів Асоціації приватних детективів Іспанії. В ньому чітко виписані принципи, норми і правила поведінки суб'єктів детективної діяльності, спілкування між ними, взаємовідносини з державними інституціями. Кодекс регулює відносини між приватними детективами та клієнтами; зобов'язання із замовниками; санкції, передбачені у випадку порушення кодексу. Впровадження моральних принципів тісно пов'язується з

мотивацією співробітників детективних служб, системою матеріального та морального заохочення. Відтак, кодекси відіграють певну управлінську та репутаційну функції. В цілому, основна увага професійних етичних кодексів зосереджена на стандартах поведінки та діяльності приватних детективів, зокрема у складних ситуаціях, підвищенні статусу приватних детективів у суспільстві, формуванні довіри до детективних агентств.

Маючи доступ до такої об'ємної інформації у квітня 2017 року Верховна Рада України нарешті прийняла Закон України «Про приватну детективну (розшукову) діяльність», але Президент України застосував право вето та повернув його на доопрацювання мотивуючи своє рішення тим, що «перелік дозволених видів приватних детективна (розшукових) послуг сформовано без урахування вимог низки законодавчих актів України [17].

Погоджуючись з тим, що перелік дозволених видів діяльності приватних детективів не узгоджуються з вимогами низки законодавчих актів України все-таки слід звернути увагу на досвід зарубіжних країн, які не звужують, а навпаки розширюють межі діяльності приватних детективів. Тому не слід відкидати висновок комітету з питань правоохоронної діяльності до проекту Закону України «Про приватну детективну діяльність» № 3010 в якому були зафіксовані такі види приватних детективних послуг:

- збирання, фіксування та дослідження відомостей, необхідних для розгляду справ у кримінальному, цивільному, господарському, адміністративному судочинстві. Замовником цього виду послуг може бути лише сторона відповідного провадження;
- вивчення ринку, пошук і збір інформації з відкритих джерел з метою підготовки ділових переговорів замовника, з'ясування фінансової платоспроможності, майнового стану та благонадійності потенційних ділових партнерів;
- з'ясування біографічних та інших даних, що характеризують особу, стосовно окремих громадян (за їхньої письмової згоди) при укладенні ними трудових та інших договорів із замовником приватних детективних послуг

(зайняття в нього відповідної вакантної посади), виявлення їхніх ділових зв'язків, у тому числі з конкурентами замовника, в Україні та за кордоном;

- пошук осіб, місцезнаходження яких невідоме, з'ясування причин та обставин їх зникнення, можливостей і умов їх повернення, розшук осіб, які втратили родинні або дружні зв'язки; 5) спостереження за поведінкою неповнолітніх, недієздатних, обмежено дієздатних або осіб з інвалідністю на замовлення їх законних представників;

- розшук зниклого (втраченого або викраденого) майна, предметів і тварин;

- здійснення заходів з відтворення втраченої (зниклої) інформації з питань законних прав та інтересів замовника;

- виявлення фактів незаконного (несанкціонованого) збирання інформації з метою використання відомостей, що становлять комерційну таємницю замовника, або їх розголошення, а також фактів незаконного (несанкціонованого) збирання конфіденційної інформації стосовно фізичних осіб;

- пошук, виявлення та фіксування фактів незаконного використання прав інтелектуальної власності, що належать замовнику, а також випадків недобросовісної конкуренції;

- пошук боржників та осіб, які ухиляються від виконання своїх договірних зобов'язань, а також належного їм майна та інших активів.

- забезпечення захисту інформації з обмеженим доступом (комерційної, професійної таємниці) замовника приватних детективних послуг.

- перевірка достовірності наданої страхувальниками страховим компаніям інформації про обставини заявлених страхових випадків;

- збір інформації яка може бути підставою для звернення замовника приватних детективних послуг до уповноважених органів виконавчої та/або судової влади з метою захисту його законних прав і інтересів;

- консультування з надання приватних детективних послуг.

Не зважаючи на це, Президент України наголошує, що суб'єктам приватної детективної (розшукової) діяльності дозволяється збирання, фіксування та дослідження відомостей, необхідних для розгляду справ, зокрема, у кримінальному судочинстві, а також пошук і збір даних, які можуть бути приводом або підставою для звернення замовника приватних детективних послуг до правоохоронних органів або до суду з метою захисту його законних прав та інтересів (пункти 1, 7 частини третьої статті 12). За відсутності чіткої конкретизації Закон фактично допускає можливість збирання суб'єктами приватної детективної (розшукової) діяльності доказів для розгляду справ у кримінальному судочинстві.

Такий підхід, підсумовує Президент України, суперечить нормам Кримінального процесуального кодексу України, за якими доказ визнається допустимим, якщо він отриманий у порядку, встановленому цим Кодексом: недопустимий доказ не може бути використаний при прийнятті процесуальних рішень, на нього не може посилатися суд при ухваленні судового рішення; збирання доказів здійснюється лише сторонами кримінального провадження, потерпілим, представником юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, у порядку, передбаченому цим Кодексом (стаття 86, частина перша статті 93).

Головне науково-експертне управління проаналізувало зауваження та пропозиції Президента України і дійшло до висновку, що заперечення наданого приватним детективам права на збирання, фіксування та дослідження відомостей, необхідних для розгляду справ, зокрема у кримінальному судочинстві виглядає не достатньо переконливо, бо в Законі йдеться про надання права збирати лише відомості та дані [18].

Окрім того частина 5 статті 246 КПК міститься припис про те, що за рішенням слідчого чи прокурора до проведення негласних слідчих (розшукових) дій можуть залучатися також інші особи.

Отже можна припустити, що у разі неможливості здійснити зовнішнє спостереження за допомогою згаданих вище підрозділів правоохоронних

органів приватні детективи могли б бути залучені до цієї діяльності за рішенням слідчого або прокурора. Президент України звертає увагу на те, що запропонована у Законі класифікація інформації з обмеженим доступом (комерційна, промислова, професійна таємниця – пункт 11 частини третьої статті 12 Закону) не узгоджується з нормами законів України «Про інформацію» (стаття 21) та «Про доступ до публічної інформації», за якими до інформації з обмеженим доступом належить конфіденційна, таємна та службова інформація.

Поділяючи цю тезу, Головне управління одночасно вважає, що у пункті 11 частини третьої статті 12 Закону йдеться не про класифікацію інформації з обмеженим доступом, а про інформацію, яка має захищатись приватним детективом (зокрема, комерційна, промислова та професійна).

Верховна Рада України не змогла подолати вето Президента України. Зворотної дії не довелося довго чекати. 8 лютого 2019 року була зроблена шоста спроба вирішити питання діяльності приватних детективів. У Верховну Раду України надійшов новий проект Закону України «Про приватну детективну (розшукову) діяльність», який подали народні депутати А. Кожем'якін, М. Паламарчук, А. Тетерук та ін. законодавці. 2 вересня 2019 року у Верховну Раду України були направлені ще два проекти Закону України «Про приватну детективну (розшукову) діяльність» №1228 народного депутата України А. Кожем'якіна та проект Закону України «Про детективні послуги» № 1228-1. У поданих законопроектах повноваження приватних детективів набагато вужчі від тих якими користуються правоохоронці. Аналіз ст. 13 проекту Закону України «Про приватну детективну (розшукову) діяльність» якою визначаються права суб'єктів приватної детективної (розшукової) діяльності, свідчить, що приватним детективам фактично не надається якихось прав, яких не має звичайний громадянин відповідно до положень чинного законодавства. Можна констатувати, що діяльність приватних детективів у рамках прав, наданих законопроектом, мало чим відрізнятиметься від надання послуг за договором доручення, про який йдеться у статті 1000 Цивільного

кодексу України (далі – ЦК), або від звичайного представництва (статті 237-250 ЦК). З огляду на це стає незрозумілим, у чому ж відповідно до законопроекту полягає специфіка детективної діяльності і якими поважними причинами зумовлюється встановлення заходів державного контролю за діяльністю детективів (особлива процедура допуску до заняття цією діяльністю у розділі III законопроекту, контроль з боку Міністерства внутрішніх справ України, передбачений статтею 20 законопроекту тощо) [19].

Фактично у проектах законів детективи, можуть провадити діяльність, яку і до прийняття цього закону міг провадити будь-який громадянин. Наразі ці функції виконують, окрім звичайних громадян, адвокати, численні громадські формування (організації, активісти) та аудитори. Натомість реальних інструментів для надання детективних послуг, подібних до оперативних негласних дій (звичайно, за дозволом суду), доступу до баз даних і багато чого іншого проекти законів не передбачають.

Окрім цього, у проектах законів ніяк не закріплено правовий статус інформації, яку здобуватимуть приватні детективи. Така інформація не може бути оцінена судом, як допустимий доказ, правоохоронні органи повинні її перевіряти, що буде сприяти затягуванню судового процесу. Таким чином, приватним детективам не було надано достатніх повноважень для здійснення ефективного розслідування. Також приватні детективи позбавлені права проводити негласні слідчі дії, через що здобуті під час приватного слідства докази ризикують бути визнані судом неприпустимими, а це фактично знецінює всю роботу детектива [20, с. 99].

Серед передбачених детективних послуг увага акцентується на «захисті», а не на «пошуку» конфіденційної інформації, тобто мова йде про охорону службової інформації, але аж ніяк про захист прав людини, який вона шукає за межами державних правоохоронних органів. Отже, говорити про приватну детективну діяльність як один із засобів забезпечення конституційних гарантій людини і громадянина на захист своїх законних прав та інтересів поки що не доводиться.

У висновках варто акцентувати увагу, по-перше, на тому, що приватна детективна діяльність – це дієвий механізм захисту прав і свобод людини і громадянина, протидії злочинам і контролю громадянського суспільства за правоохоронними органами, а саме за їхньою оперативно-розшуковою діяльністю, яка як ми знаємо не завжди відповідає професійним, етичним і моральним стандартам. Тож національне законодавство має самостійно розвиватися в напрямку врегулювання суспільних відносин, пов'язаних з приватною детективною діяльністю враховуючи характер правової системи, особливості ментальності, моралі та рівня правосвідомості громадян. В одному із проектів закону було заявлено, що контроль за дотримання приватної детективної (розшукової) діяльності здійснюється Національною поліцією через свої територіальні органи. Цього не слід робити. Суб'єктом контролю, реєстрації, підвищення кваліфікації і т.ін. має бути Міністерство юстиції України. Щодо Національної поліції України, то в законопроектах «Про приватну детективну (розшукову) діяльність», або в Законі України «Про Національну поліцію» слід визначити механізми реагування у випадку недотримання приватними детективами вимог українського законодавства. Враховуючи природу приватної детективної (розшукової) діяльності, зокрема те, що вона є подібною до охоронної діяльності засади її організаційного здійснення мають врегульовуватися відповідно до Закону України «Про охоронну діяльність». По-друге, питання пов'язані з положеннями законопроектів, що регулюють основоположні відносини пов'язані із збиранням, одержанням, збереженням, використанням, поширенням, охороною та захистом інформації визначені Законом України «Про інформацію», зокрема в ст. 21 де мова йде про конфіденційну, таємну та службову інформацію. У зв'язку з цим діяльність пов'язана із забезпеченням захисту інформації та обмеження з цієї причини деяких послуг приватних детективів потребують більш детального аналізу, адже до видів приватних детективних послуг (суб'єктів приватної детективної (розшукової) діяльності відносяться не тільки особи, які хочуть бути приватними детективами, але й суб'єкти

господарювання, що здійснюють свою діяльність у сфері захисту та збереження інформації, інформаційних технологій тощо. Окрім цього, сам факт доступу сторонніх осіб до відомостей, що становлять професійну таємницю, а в даному випадку приватного детектива, без наявної його особистої вини у формі умислу або необережності та/або несприятливих наслідків для особи, якої ця інформація стосується не повинна тягнути за собою анулювання свідоцтва про право займатися приватною детективною (розшуковою) діяльністю, адже може бути безліч ситуацій коли доступ був, але ані вини детектива, ані негативних наслідків не настало, наприклад, крадіжка із проникненням до офісу приватного детектива, або здійснення у його приміщенні обшуку. По-третє, «підготовка» осіб (приватних детективів) до такої діяльності згідно ст. 47 закону України «Про освіту» є післядипломною освітою, яка включає спеціалізацію, перепідготовку, підвищення кваліфікації та стажування, яке може здійснюватися у різних формах у відповідних структурних підрозділах вищих навчальних закладів, наукових, навчально-наукових установах у порядку, затвердженому Кабінетом Міністрів України. Заклад, який бажає акредитувати таку освітню програму, подає Національному агентству із забезпечення якості вищої освіти письмову заяву та документи, що підтверджують відповідність його освітньої діяльності стандарту вищої освіти за відповідною спеціальністю. Відповідно до ч. 2 ст. 32 Закону України «Про вищу освіту» вищі навчальні заклади мають право самостійно розробляти та реалізовувати освітні (наукові) програми в межах ліцензованої спеціальності, а також їх запроваджувати. По-четверте, встановлення жорстких вимог до спеціальності та освітньо-кваліфікаційного ступеня суб'єктів приватної детективної діяльності є м'яко кажучи необґрунтованими, а тим більше положення про те, що приватним детективом може бути особа звільнена з посади судді, прокурора чи із служби у правоохоронних органах або органах місцевого самоврядування. Еркуль Пуаро – бельгійський приватний детектив з відомих творів Агати Крісті допоможе нам зрозуміти основні професійні, моральні та етичні складові людини, яка б мала займатися такою діяльністю.

По-п'яте, після прийняття Закону України «Про приватну детективну (розшукову) діяльність» питання організації та здійснення цієї діяльності не можна знімати з порядку денного адже досвід роботи покаже нам сильні і слабкі сторони надання приватних детективних послуг, що у свою чергу, буде вимагати глибокого наукового аналізу та професійної підтримки цієї діяльності. у сучасній правовій науці приватній детективній діяльності приділили увагу такі науковці, як: О. Бандурка, О. Безпалов, В. Бобрик, І. Гончаренко, О. Джафаров, Д. Денешук, А. Заєць, Ю. Михайлова, В. Павлеківський, П. Попов, О. Пунда, І. Риженко, В. Черков, С. Шатрова, С. Юрко, І. Беззуб та ін. Проте, у більшості досліджень розглядаються лише загальні аспекти даної проблематики, яка у більшості випадків була пов'язана з аналізом окремих законопроектів. Дещо більше даних містять наукові праці присвячені закордонному досвіду, тож з метою інтеграції накопичених даних доцільно поглибити вивчення цих проблемних питань в даний час і в майбутньому.

Список використаної літератури:

1. Конституція України. Офіц. вид.; К. 2006, с. 6.
2. Леони Бруно. Свобода и закон / Бруно Леони ; пер. с англ. В. Кошкина под ред. А. Куряева. — М.: ИРИСЭН, 2008. 308 с.
3. Про приватну детективну діяльність: проект Закону України № 5237 від 05.04.2000 року: URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=8121.
4. Про детективну (розшукову) діяльність: Проект Закону України № 5380 07.04.2004 року URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=5380&skl=5.
5. Див. висновок Головного науково-експертного і юридичного управління: URL: w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?webproc4_1?pf3511=17748/

6. Про детективну діяльність: проект Закону України № 5380-1 від 01.07.2004 року. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=18584
7. Про приватну детективну діяльність: проект Закону України № 2120 від 25.02.2008 року: URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=31814
8. Про приватну детективну (розшукову) діяльність: проект Закону України № 6288 від 12.04.2010. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JF4UO00A.html
9. Про приватну детективну (розшукову) діяльність: проект Закону України № 1093 від 13.12.2012 року. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=45071
10. Про приватну детективну (розшукову) діяльність: проект Закону України № 3726 від 28.12.2015 року. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57580
11. Про інформацію: Закон України № 2657-XII від 02.10.1992 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text>
12. Про захист персональних даних: Закон України № 2297-VI від 01.06.2010 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>
13. Про доступ до публічної інформації: Закон України № 2939-VI від 13.01.2011 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>
14. Рішення Конституційного Суду України № 2-рп/2012 від 20.01.2012 року. URL: <http://www.ccu.gov.ua/docs/641>
15. Приватна детективна діяльність: українські реалії та зарубіжний досвід. URL: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2930:privatna-detektivna-diyalnist-ukrajinski-realiji-ta-zarubizhnij.
16. Про приватну детективну (розшукову) діяльність: Закон України № 3726 від 28.12.2015 року. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57580

17. Про приватну детективну (розшукову) діяльність: Закон України № 3726 від 13.04.2017 року. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JH2VI00G.html

18. Висновок Головного науково-експертного управління на Пропозиції до № 3726 від 03.06.2017 року. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=57580

19. Висновок Головного науково-експертного управління до № 1228 від 02.09.2019 року. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=1228&skl=10

20. Денищук Д. Приватна детективна діяльність в Україні: питання законодавчого закріплення. Наукові записки. Серія: Право, вип. 8, 2020. С.96–101.

Коновеичук Х.Б.

магістр конституційного та адміністративного права, аспірантка
науково-навчального інституту права, секретар Марковецької сільської
ради Тисменицького району
Івано-Франківської області

Іщенко О.М.

кандидат юридичних наук, професор кафедри спеціальних юридичних
дисциплін
*Національний університет водного господарства та
природокористування*

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОБ'ЄДНАНІЙ ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ГРОМАДІ

Конституція України в ст. 3 регламентує, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. А тому утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави.

Норми Основного Закону у ч. 3 ст. 17 передбачають, що забезпечення державної безпеки і захист державного кордону України є прерогативою відповідних військових формувань та правоохоронних органів держави, організація і порядок діяльності яких визначаються законом [1]. Конкретизація цього положення знайшла своє відображення в чималій низці нормативно-правових актів, де не лише надавалась дефініція поняття «правоохоронні органи», а й визначалась система таких органів.

Так, уперше на законодавчому рівні дана дефініція знайшла своє відображення в Законі України «Про державних захист працівників суду і правоохоронних органів», де в ст. 2 закріплюється: «правоохоронні органи - органи прокуратури, Національної поліції, служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України ..., які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції [2]. Схожу конструкцію при визначенні дефініції «правоохоронні органи» містить також Закон України «Про національну безпеку» [3].

З даного приводу В. Тацій зазначає, що у результаті широкого тлумачення «правоохоронних органів» до них слід віднести майже всі органи виконавчої влади, які в тій чи іншій мірі займаються виконанням правоохоронних функцій, тобто опосередковано й правоохоронною діяльністю [4]. Як вірно зауважує П.І. Хамула, «... аналіз законодавчої бази і судової практики України свідчить про те, що поняття «правоохоронні органи» є одним із найбільш невизначених у вітчизняній юридичній практиці, внутрішньо суперечливим за змістом [5, с. 8].

Сьогодні особливо актуальним є питання щодо забезпечення правопорядку та захисту прав і свобод жителів об'єднаних територіальних громад. Адже реалізацію завдань у сфері забезпечення законності та правопорядку чинне законодавство покладає не тільки на органи державної влади, але і на органи місцевого самоврядування. Це зумовлено певними чинниками. Зокрема, з одного боку, діяльність, яка спрямована на боротьбу зі злочинністю, забезпечення громадської безпеки, потребує певної централізації і

має проводитися в межах усієї території держави на основі дотримання загальнодержавних правил і стандартів. З іншого боку - передбачає застосування специфічних форм та методів роботи, пов'язаних з застосуванням примусу, певним обмеженням прав і свобод окремих осіб, дії яких призводять до порушення законності та правопорядку, що, у свою чергу, вимагає особливого контролю за такою діяльністю з боку держави. Отже, питання забезпечення законності, підтримки належного правопорядку в конкретному населеному пункті мають і особливе значення, оскільки безпосередньо зачіпають інтереси територіальних громад і через це не можуть залишатися поза увагою органів місцевого самоврядування об'єднаної територіальної громади. Саме на місцевому рівні можна оперативніше, порівняно з органами державної влади, вирішувати питання щодо забезпечення законності та правопорядку.

Про це говориться і в ст. 38 Закону України «Про органи місцевого самоврядування в Україні», яка зазначає, що до відання виконавчих органів сільських, селищних, міських рад належать власні (самоврядні) та делеговані повноваження щодо забезпечення законності та правопорядку, охорони прав, свобод і природних інтересів громадян. Ці повноваження реалізуються шляхом підготовки і внесення на розгляд ради пропозицій щодо створення відповідно до закону міліції, що утримується за рахунок коштів місцевого бюджету, вирішення питань про чисельність працівників такої міліції, про витрати на їхнє утримання, здійснення матеріально-технічного забезпечення їхньої діяльності, створення для них необхідних житлово-побутових умов [6]. З аналізу даної норми бачимо, що об'єднані територіальні громади наділяються повноваженнями щодо створення власних муніципальних органів поліції. Втім реалізація даного повноваження нині не конкретизована в жодному законодавчому акті.

Спроби легітимізувати муніципальну поліцію на національному рівні були зроблені у 2014 р. Так, зокрема, народний депутат України М. Катеринчук зареєстрував законопроект № 4276а від 10.07.2014 «Про муніципальну

поліцію». У п. 2 ст. 1 проекту закону вказувалося: «Муніципальна поліція села, селища, міста є підзвітною і підконтрольною відповідній раді, яка її утворила, підпорядкована її виконавчому комітету, відповідному сільському, селищному, міському голові». Окремої уваги заслуговує ст. 6 цього проекту закону, в ній зазначено: «1. Співробітництво муніципальної поліції з Міністерством внутрішніх справ України здійснюється виключно на підставах та у порядку, передбаченому цим та іншими законами України; 2. У селах, селищах, містах, в яких утворено муніципальну поліцію, за рішенням Міністерства внутрішніх справ, погодженим з відповідною місцевою радою, може бути скорочено штатну чисельність працівників міліції, повноваження яких поширюються на територію відповідного села, селища, міста; 3. До виконання завдань, які покладаються на органи внутрішніх справ, можуть залучатись працівники муніципальної поліції лише за згодою відповідної ради на заздалегідь обумовлений строк; 4. Під час виконання працівниками муніципальної поліції завдань, які покладаються на органи внутрішніх справ, на працівників муніципальної поліції поширюються права і обов'язки, гарантії правового і соціального захисту та відповідальність відповідних працівників органів внутрішніх справ». Тобто як бачимо ні про яку рівноправність двох структур не йдеться. Таким чином закладалося потенційне протиріччя виходячи з нерівнозначності двох структур, з огляду на їх повноваження та функції. Щодо функцій та завдань, то вони представлені у п. 1 ст. 2 законопроекту: «1. Основними завданнями муніципальної поліції є:

1) забезпечення виконання рішень відповідної ради та її виконавчих органів, що приймаються з питань, віднесених до компетенції відповідної ради та її виконавчих органів, а також з питань: благоустрою територій населених пунктів; правил торгівлі на ринках; захисту населення від шкідливого впливу шуму чи правил додержання тиші в населених пунктах і громадських місцях; боротьби зі стихійним лихом і епідеміями, а також рішення з питань боротьби з епізоотіями;

2) забезпечення охорони будівель органів місцевого самоврядування, об'єктів комунальної власності, а також об'єктів транспортної інфраструктури (метро, зупинок громадського транспорту, вокзалів, причалів тощо);

3) проведення профілактичної роботи з членами територіальної громади щодо дотримання правопорядку в межах відповідної території;

4) повідомлення відповідних державних органів і громадських об'єднань про аварії, пожежі та інші надзвичайні ситуації, вживання невідкладних заходів для їх ліквідації, врятування людей.

5) надання у межах своїх повноважень допомоги депутатам відповідної ради, представникам державних органів влади і громадських об'єднань у здійсненні їх законної діяльності.

6) надання допомоги уповноваженим органам містобудування та архітектури у виявленні фактів незаконного будівництва;

7) вживання невідкладних заходів для усунення виявлених порушень за поданням посадових осіб відповідної ради;

8) забезпечення безпеки дорожнього руху;

9) недопущення наруги над державними символами, символікою територіальних громад, пам'ятниками, об'єктами культурної спадщини, могилами, іншими місцями поховання».

Не слід нехтувати й такими традиційними формами правозахисної діяльності як громадські об'єднання, які в минулому називалися «добровільними народними дружинами», але ця форма правозахисної діяльності теж потребує законодавчого вирішення.

Як бачимо навіть цей, далеко не повний перелік завдань дозволяє стверджувати, що надзвичайно широку сферу застосування муніципальної поліції яку їй передбачив охопити законотворець. Причому ефективність такої діяльності залишалася б сумнівною саме з огляду на те, що муніципальним поліцейським доводилося б займатись і питаннями благоустрою і охорони громадського порядку і охорони інфраструктурних об'єктів і т. п. Ст. 15 законопроекту зазначає, що: «Шефи муніципальної поліції села, селища, міста

підзвітні та підконтрольні відповідній місцевій раді та громаді з питань виконання завдань муніципальної поліції». В цій статті також йдеться про виборність посади шефа муніципальної поліції якого обирає громада відповідного населеного пункту. Тобто фактично муніципальна поліція села, селища чи міста за умови прийняття цього законопроекту потрапляла у повну залежність від місцевої влади. З іншого боку жоден орган державної влади не міг би контролювати законність дій муніципальної поліцію окрім «Генерального прокурора України і підлеглих йому прокурорів» (ст. 22). У висновку Комітету Верховної Ради України з питань запобігання і протидії корупції підписаному В. Чумаком вказано: «У проекті акта не виявлено корупціогенних факторів – проект акта відповідає вимогам антикорупційного законодавства». Водночас відсутній Висновок Головного науково-експертного управління, щодо цього проекту закону. Насамкінець варто зауважити, що проект закону було відкликано у листопаді 2014 р [7].

Чергова спроба впровадження нових норм права щодо муніципальних правоохоронних органів відбулася у 2015 р. коли зареєстрували законопроект № 2890 від 18.05.2015 «Про муніципальну варту». До завдань нового правоохоронного органу законотворці віднесли: «...забезпечення охорони публічного порядку на території юрисдикції рад міста обласного та/або республіканського Автономної Республіки Крим значення, міст Києва, Севастополя, а також юрисдикції сільської, селищної, міської ради територіальної громади, утвореної внаслідок добровільного об'єднання, у взаємодії з підрозділами поліції; профілактика правопорушень; інформування органів та підрозділів поліції про виявлені кримінальні правопорушення; виконання окремих адміністративних стягнень; охорона майна, що перебуває у комунальній власності; надання окремих видів правової та соціальної допомоги громадянам, органам місцевого самоврядування, підприємствам, установам та організаціям, що здійснюють свою діяльність на території місцевих рад.

Як і у проекті Закону України № 4276а від 10.07.2014 «Про муніципальну поліцію» сфера повноважень муніципальної варті надзвичайно широка.

Водночас характер взаємовідносин муніципального правоохоронного органу з МВС побудований зовсім інакше: «Про створення муніципальної варти у десятиденний термін з дня прийняття такого рішення керівництвом відповідної ради повідомляється територіальний орган поліції» (п. 2 ст. 5), проте «Муніципальна варта та її підрозділи не входять до структури територіальних органів поліції.» (п. 2 ст. 6). При цьому деякі положення законопроекту виписані досить детально. Так, наприклад, вказується співвідношення кількості службовців муніципальної варти: «...не більше 10 службовців на 10 000 осіб, які постійно проживають на території юрисдикції відповідної місцевої ради» (п. 4 ст. 6) [8].

У зауваженнях Головного юридичного управління, щодо проекту закону поданого на друге читання зокрема йдеться: «3. У частині третій статті 7 проекту передбачається, що посадові та службові особи муніципальної варти можуть обмежувати права і свободи осіб, якщо у інший спосіб не можуть бути виконані покладені на муніципальну варту завдання. Така абстрактна формула закладає широку дискрецію, що має ризики для зловживань і не узгоджується з пунктом 1 частини першої статті 92 Конституції України, відповідно до якої виключно законами України визначаються права і свободи людини і громадянина, гарантії цих прав і свобод; основні обов'язки громадянина»; «5. Використання у статті 19 проекту висловів «відповідна освіта та професійна підготовка», що уможлиблює їх суб'єктивне трактування, теж не узгоджується з принципом верховенства права. Окрім цього, запровадження в законодавчому акті таких формулювань сприятиме виникненню корупційних факторів».

Як бачимо спроби законотворців прийняти окремий закон, який би регулював діяльність «муніципальної поліції» поки що не були успішними. З іншого боку питання ефективності діяльності тих підрозділів поліції та інших державних структур (як, наприклад, відділів благоустрою місцевих рад), залишаються без відповіді. За таких умов залишається відкритим питання про те, чи зміниться характер їх роботи за умови їх включення до складу новоутвореної «муніципальної поліції». Серйозні сумнівні виникають також у

зв'язку з тим, що зміст повноважень новоствореної муніципальної поліції має бути надзвичайно широкий від: «охорони пам'яток історії і культури, архітектури та містобудування, палацово-паркових, паркових і садибних комплексів, природних заповідників» до «контролю за використанням і охороною земель, інших природних ресурсів загальнодержавного та місцевого значення» та «врятування життя людей, захисту їх здоров'я, збереження матеріальних цінностей у разі стихійного лиха, екологічних катастроф, епідемій, епізоотій, пожеж, інших надзвичайних ситуацій» [9].

Слід зазначити, що муніципальні органи поліції не є ані правоохоронним органом, ані органом охорони правопорядку, адже не мають у своєму складі озброєних формувань, а також не уповноважені здійснювати легальне застосування примусу до людей. Попри те, що основною функцією даної інституції є захист прав, свобод людини та охорони правопорядку, тобто правоохоронна діяльність, вважаємо, що муніципальна поліція є допоміжним органом органу місцевого самоврядування, який не має державновладних повноважень та сформований для виконання окремих завдань правоохорони чи окремих правоохоронних дій.

Саме тому варто поряд із категорією «правоохоронні органи», «органи охорони правопорядку» ввести в науковий обіг категорію «муніципальні органи правопорядку» та закріпити на законодавчому рівні їхні специфічні риси, зокрема:

- 1) створення відповідною місцевою владою як структурний підрозділ виконавчих органів влади об'єднаної територіальної громади;
- 2) фінансове забезпечення за рахунок коштів місцевого бюджету;
- 3) підконтрольність і підзвітність відповідній об'єднаній територіальній громаді;
- 4) юрисдикція розповсюджується на територію конкретної об'єднаної територіальної громади;
- 5) створення та функціонування носить диспозитивний характер, тобто є правом, а не обов'язком територіальної громади;

Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що становлення та розвиток муніципальної поліції в Україні на сучасному етапі вимагає чіткого визначення її правового статусу, завдань, форм та методів діяльності, дієвого механізму фінансування даних підрозділів на законодавчому рівні. Розробка та прийняття науково виваженого з позиції теорії та практики Закону України «Про муніципальну поліцію», який би визначив статус муніципальної поліції, а також привів у відповідність інститут муніципальної поліції із завданнями та функціями місцевого самоврядування, є вкрай необхідним.

Список використаної літератури:

1. Конституція України. Офіц. вид.; К. 2006, с. 6.
2. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: Закон України № 3781-XII від 23.12.1993 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12#Text>. (дата звернення: 05.10.2020).
3. Про національну безпеку України: Закон України № 2469-VIII від 21.06.2018 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text>. (дата звернення: 05.10.2020).
4. Тацій В.Я. Доповідь Комісії з питань правоохоронної діяльності щодо визначення поняття та системи правоохоронних органів / В.Я. Тацій. URL: http://constituanta.blogspot.com/2013/02/blog-post_2280.html.
5. Хамула П.І. Правоохоронні органи в системі органів державної влади: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових вчень» / П.І. Хамула. – Х., 2016. – 22 с.
6. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України № 280/97-ВР від 21.05.1997 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text>. (дата звернення: 05.10.2020).
7. Про муніципальну поліцію: проект Закону України № 4276а від 10.07.2014. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=51694. (дата звернення: 02.10.2020).

8. Про муніципальну варту: проект Закону України № 2890 від 18.05.2015. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=55192. (дата звернення: 05.10.2020).

9. Полтавець С. Муніципальна поліція. Спроби створення (частина 1). URL: buviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=3185:munitsipalna-politsiya-sprobi-stvorenniya-chastina-1&catid=8&Itemid=350.

Ляш А. О.

кандидат юридичних наук, професор, професор кафедри
відновного правосуддя та приватної детективної діяльності
*Національного університету водного господарства та
природокористування*

ЗАЛУЧЕННЯ ЕКСПЕРТА ДЛЯ ПРОВЕДЕННЯ ЕКСПЕРТИЗИ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ: ДЕЯКІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ РЕДАКЦІЇ ОКРЕМИХ НОРМ ЗАКОНУ

Одним із процесуальних джерел доказів у кримінальному провадженні є висновок експерта (ч. 2 ст. 84 Кримінального процесуального кодексу України, далі – КПК) [1]. З метою отримання такого висновку необхідно залучити експерта (експертів) для проведення експертизи, тобто призначити і провести експертизу в порядку, визначеному КПК.

Експертиза є слідчою (розшуковою) дією і призначається у випадках, коли для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання. Вона проводиться експертною установою, експертом або експертами, яких залучають сторони кримінального провадження або слідчий суддя за клопотанням сторони захисту у випадках та порядку, передбачених ст. 244 КПК (ч. 1 ст. 242 КПК) [1].

Законом України «Про судову експертизу» (ч. 1 ст. 7) визначено суб'єктів, які можуть бути залучені для проведення експертизи. Це державні спеціалізовані установи, їх територіальні філії, експертні установи комунальної

форми власності, а також судові експерти, які не є працівниками зазначених установ, та інші фахівці (експерти) з відповідних галузей знань у порядку та на умовах, визначених цим Законом [2].

Рішеннями щодо залучення експерта для проведення експертизи можуть бути: ухвала слідчого судді, суду, постанова слідчого, прокурора чи договір сторони захисту з експертною установою, експертом або експертами.

Експерт, якого залучено для проведення експертизи має визначені законом права і обов'язки (ст. 69 КПК, ст.ст. 12, 13 Закону України «Про судову експертизу»). Реалізація передбачених законом прав і виконання обов'язків є певною запорукою проведення експертом повного дослідження і надання обґрунтованого та об'єктивного письмового висновку на поставлені йому запитання, а в разі необхідності – роз'яснити його (п. 1 ч. 5 ст. 69 КПК).

Варто зазначити, що з-поміж передбачених законом обов'язків експерта, які сприяють успішному розкриттю і розслідуванню кримінального правопорушення та викриттю підозрюваного, важливе значення має обов'язок експерта не розголошувати без дозволу сторони кримінального провадження, яка його залучила, чи суду відомості, що стали йому відомі у зв'язку з виконанням обов'язків, або не повідомляти будь-кому, крім особи, яка його залучила, чи суду про хід проведення експертизи та її результати (п. 4 ч. 5 ст. 69 КПК). За незаконне розголошення даних оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування встановлена кримінальна відповідальність (ст. 387 Кримінального кодексу України (далі – КК)) [3].

З метою недопущення розголошення відомостей досудового розслідування, згідно з ч. 2 ст. 222 КПК, слідчий, прокурор попереджає осіб, яким стали відомі такі відомості, у зв'язку з участю в ньому, про їх обов'язок не розголошувати їх без його дозволу [1]. Але ця норма закону не визначає спосіб такого попередження. Тому ми вважаємо, що в даному випадку слідчий (прокурор), який залучає експерта для проведення експертизи під час досудового кримінального провадження, зобов'язаний прийняти постанову, відповідно до ч. 3 і п. 3 ч. 5 ст. 110 КПК, і ознайомити з нею експерта.

З урахуванням викладеного вважаємо доцільним:

– перше речення ч. 2 ст. 222 КПК після слова «прокурор» доповнити словами: «приймає постанову, в якій», а далі за текстом. А після слів «без його» доповнити словом «письмового», а далі за текстом.

Враховуючи нашу пропозицію, перше речення ч. 2 ст. 222 КПК, має бути сформульовано у такій редакції: «Слідчий, прокурор приймає постанову, в якій попереджає осіб, яким стали відомі відомості досудового розслідування, у зв'язку з участю в ньому, про їх обов'язок не розголошувати такі відомості без його письмового дозволу».

Крім цього, необхідно розглянути положення закону, що регулюють відповідальність експерта і мають вплив на його неупередженість (об'єктивність). Так, згідно зі ст. 70 КПК, за завідомо неправдивий висновок, відмову без поважних причин від виконання покладених обов'язків у суді, невиконання інших обов'язків експерт несе відповідальність, встановлену законом. Таким чином, дана норма закону передбачає можливість притягнення експерта до кримінальної відповідальності у двох випадках: 1) за завідомо неправдивий висновок, згідно зі ст. 384 КК України (Введення в оману суду або іншого уповноваженого органу); 2) за відмову без поважних причин від виконання покладених обов'язків у суді, згідно зі ст. 385 КК (Відмова свідка від давання показань або відмова експерта чи перекладача від виконання покладених на них обов'язків) [3].

Аналіз змісту ст. 70 КПК дає підстави стверджувати, що її редакція частково не співпадає з редакцією ч. 1 ст. 385 КК, адже ця норма передбачає кримінальну відповідальність експерта за відмову без поважних причин від виконання покладених обов'язків не лише у суді, а й у Вищій раді правосуддя, Конституційному Суді України або під час провадження досудового розслідування, здійснення виконавчого провадження, розслідування тимчасовою слідчою комісією Верховної Ради України [3].

Тому, вважаємо доцільним ст. 70 КПК після слова «покладених», доповнити словами: «на нього законом», а слова «у суді» і «невиконання інших

обов'язків» – виключити. З урахуванням цієї пропозиції ч. 1 ст. 70 КПК має бути сформульована у такій редакції: «1. За завідомо неправдивий висновок, відмову без поважних причин від виконання покладених на нього законом обов'язків, експерт несе відповідальність, встановлену законом».

Насамкінець, необхідно звернути увагу на редакцію ч. 1 ст. 242 КПК, згідно з якою «експертиза проводиться експертною установою, експертом або експертами, яких залучають сторони кримінального провадження або слідчий суддя за клопотанням сторони захисту у випадках та порядку, передбачених ст. 244 КПК ...» [1]. Тобто, цією нормою закону встановлено, що залучити експерта мають право «сторони кримінального провадження або слідчий суддя за клопотанням сторони захисту», а в ст. 332 КПК передбачено, що під час судового розгляду таке право має «суд за клопотанням сторін кримінального провадження або потерпілого».

З метою приведення у відповідність змісту зазначених норм закону, вважаємо доцільним ч. 1 ст. 242 КПК викласти у такій редакції: «Експертиза проводиться експертною установою, експертом або експертами, яких залучають сторони кримінального провадження або слідчий суддя чи суд за клопотанням сторони захисту або потерпілого у випадках та порядку, передбачених статтею 244 цього Кодексу, якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання».

Зазначені зміни і доповнення чинного КПК, на наш погляд, сприятимуть однозначному розумінню і застосуванню норм закону, що стосуються залучення експерта і проведення експертизи під час кримінального провадження.

Список використаної літератури:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI (в ред. від 11.09.2020 р.). Відомості Верховної Ради України. 2013. №9–10. №11–12. №13. Ст. 88. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17/print1514025154370967>

2. Про судову експертизу. Закон України від 25.04.1994. №4938-XII (в ред. від 03.07.2020 р.). Відомості Верховної Ради України. 1994. №28. Ст. 232. URL: zakon.rada.gov.ua

3. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III (в ред. від 14.11.2020 р.). Відомості Верховної Ради України. 2001. №25–26. Ст. 131. URL: zakon.rada.gov.ua

Матвійчук А. В.

доктор філософських наук, професор,
професор кафедри конституційного права та галузевих дисциплін,
*Національний університет водного господарства та
природокористування*

ПРАВОВІ ДЖЕРЕЛА ТА ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНОГО СУДОЧИНСТВА В РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА

Забезпечення гарантій суб'єктивних прав громадян у відносинах з адміністративними органами є обов'язком правової держави, що зумовлює в практиці національних правових систем розроблення механізмів адміністративного судочинства, які, з одного боку, захищали б суб'єктивні права громадян, а з іншого – забезпечували б законність діяльності органів державної влади та, отже, сприяли б зміцненню правопорядку в самій державі.

В цьому контексті цікавим є досвід розбудови адміністративного судочинства у Польщі. Увага до польського досвіду зумовлена цілою низкою причин. Зокрема, можемо відзначити культурну та цивілізаційну близькість, тісні соціально-політичні та економічні зв'язки, спільні євроінтеграційні пріоритети. Щоправда рівень реалізації означених пріоритетів є різним, але тим більше цікавим є здійснення порівняльних досліджень у такий визначальній для поступу суспільства та держави сфері як адміністративне судочинство.

Метою нашого матеріалу є з'ясувати правові джерела та особливості організації адміністративного судочинства в Республіці Польща.

Передусім зауважимо, що правовою основою організації адміністративної юстиції та адміністративного судочинства в Республіці Польща є Конституція 1997 року [1], Кодекс адміністративного провадження 1960 року [2], а також закони «Про устрій адміністративних судів» від 25.07.2002 р. [3], а також Закон «Про адміністративне провадження в адміністративних судах» від 30.08.2002 р. [4]. Необхідно відзначити, що норми адміністративно-процесуального права в Польщі не кодифіковані і містяться у цілому ряді законів, кодексів і положень, що регулюють в тому числі інші адміністративні процедури, наслідком чого є певні труднощі у правозастосовній діяльності. Зважаючи на наявні недоліки чинного законодавства Польщі у сфері адміністративного права, експерти закликають членів польського парламенту внести зміни в адміністративно-деліктне законодавство, щоб національні конституційні та міжнародні стандарти були адекватно відображені у сфері адмінправа [5, с. 26].

У Польщі, як і у більшості демократичних держав, влада здійснюється на принципах її поділу на законодавчу (парламент), виконавчу (уряд) та судову. Судову владу здійснюють вільні та незалежні суди, зокрема система адміністративних судів. Адміністративні суди діють у сфері, визначеній законом, тобто здійснюють контроль за діяльністю публічної адміністрації. Цей контроль полягає також у тому, що суд виносить рішення про відповідність до законів різних постанов (ухвал) органів місцевого самоврядування і нормативних актів місцевих органів урядової адміністрації. Відповідно до ст. 175 Конституції Польщі правосуддя здійснюється Верховним судом, судами загальної юрисдикції, адміністративними та військовими судами, наділеними особливою і незалежною від інших владою. Згідно з ст. 184 Конституції Польщі контроль діяльності публічної адміністрації віднесено до компетенції Вищого адміністративного суду та інших адміністративних судів [1].

Починаючи від 2004 року і до сьогодні у Польщі функціонує двоінстанційна система адміністративної юстиції. Судами першої інстанції є воєводські адміністративні суди, які здійснюють діяльність у 16 воєводствах і розглядають спори колегіально у складі трьох суддів. Як суд другої інстанції

діє розташований у Варшаві Вищий адміністративний суд. Відповідно до ст. 1 Закону «Про устрій адміністративних судів» [3] вказані суди здійснюють правосуддя за допомогою контролю діяльності публічної адміністрації з точки зору її відповідності закону, а також вирішення підвідомчих суперечок, що стосуються розподілу компетенції між органами місцевого самоврядування та органами державної адміністрації. Фактично роль судів першої інстанції зводиться до визначення законності рішення адміністративного органу Вищий адміністративний суд Польщі здійснює в установленому законом порядку нагляд за діяльністю воєводських адміністративних судів за допомогою розгляду скарг на їх визначення і прийняття постанов, які роз'яснюють правові проблеми. Він також має повноваження тлумачити правові положення, використання яких призвело до відмінностей в рішеннях адміністративних судів, а також роз'яснювати складні випадки застосування права. Крім того, він може вирішувати спори щодо підвідомчості між органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади [3].

Нормативну регламентацію судочинства в адміністративних судах першої інстанції та у Вищому адміністративному суді забезпечує Закон «Про адміністративне провадження в адміністративних судах» [4]. Так, згідно з цим нормативним актом контроль діяльності публічної адміністрації судами охоплює розгляд справ, пов'язаних з оскарженням: 1) адміністративних рішень; 2) постанов, винесених в ході адміністративного провадження, які можна оскаржити, або постанов, що завершують провадження, а також постанов, які вирішують справу по суті; 3) постанов, винесених у виконавчому провадженні та провадженні щодо забезпечення вимог, які підлягають оскарженню; 4) інших актів і дій в сфері публічної адміністрації, що стосуються правочинів та обов'язків, що впливають із закону; 5) письмових тлумачень положень податкового права, винесених по окремих справах; 6) місцевих правових актів органів територіального самоврядування та місцевих органів державної адміністрації; 7) інших актів органів територіального самоврядування та їх спілок, що видаються у справах в сфері публічної адміністрації; 8) актів

нагляду за діяльністю органів одиниць територіального самоврядування; 9) бездіяльності органів у випадках, згаданих у перших п'яти пунктах [4].

В цілому, польські адміністративні суди при розгляді справ використовують два методи: примушування органів державної влади щодо винесення адміністративних рішень або їх анулювання. Їх основне завдання – захист особи від незаконного втручання і від бездіяльності органу влади. Адміністративні суди першої інстанції також виносять рішення у справах, в яких положення особливих законів передбачають судовий контроль, і застосовують відповідні заходи. Вищий адміністративний суд Польщі розглядає інші категорії справ в силу спеціальних законів.

За загальним правилом, справи, які стосуються компетенції адміністративних судів, розглядають у першій інстанції воєводські адміністративні суди. Ці суди створюється для одного або для декількох воєводств на підставі розпорядження Президента Республіки Польща за пропозицією Голови Вищого Адміністративного Суду Польщі. Президент також визначає місцезнаходження воєводських адміністративних судів та сферу компетенції. Президент має право створювати іногородні відділи (поза основним місцезнаходження) суду і ліквідовувати їх. Своєю чергою Голова Вищого Адміністративного Суду Польщі визначає число суддів і заступників Голови суду у воєводському адміністративному суді. Він же встановлює структуру суду. Органами воєводського суду є: голова суду, загальні збори суддів воєводського суду, а також колегія суду. Голова воєводського суду в сфері управління підпорядкований Голові Вищого Адміністративного Суду Польщі. Президент Республіки своїм розпорядженням визначає детальний порядок здійснення нагляду за адміністративною діяльністю воєводських судів.

Щодо структури Вищого Адміністративного Суду Польщі, то відповідно до польського законодавства, до його складу входять: Голова, віце-голови і судді. Органами Вищого Адміністративного Суду Польщі є: Голова, Загальні збори суддів і Колегії. За поданням Загальних зборів суддів Президент Республіки своїм розпорядженням встановлює кількість суддівських посад

цього суду. Голову Вищого Адміністративного Суду Польщі на 6-річний термін повноважень призначає Президент Республіки Польщі з двох кандидатів, представлених Загальними зборами суддів. Загальні збори суддів Вищого Адміністративного Суду Польщі: а) розглядає інформацію Голови про річну діяльність Суду; б) вносить на розгляд Раді суддів кандидатури на посади суддів; в) вибирає кандидатів на посаду Голови; г) встановлює кількісний склад Колегії, а також вибирає його членів. У свою чергу, колегія Вищого Адміністративного Суду Польщі: а) розподіляє діяльність в Суді; б) представляє Загальним зборам суддів думка про кандидатів на посади суддів; в) висловлює думку з інших питань, представленим Головою. Термін повноважень членів Колегії – три роки [3].

Варто звернути увагу на те, що у Вищому Адміністративному Суді Польщі є три палати: фінансова, господарська і загально-адміністративна. Діяльністю кожної з них керує віце-голова. Зокрема, фінансова палата здійснює нагляд за практикою у податкових справах, а також справах про примусове стягнення грошового забезпечення. Господарська палата здійснює нагляд за судовою практикою з питань господарської діяльності, охорони промислової власності, бюджету, валютного, банківського регулювання, обігу цінних паперів, страхування, мит, цін, тарифних ставок, а також виплат. Загально-адміністративна палата здійснює нагляд за справами, що не входять у компетенцію фінансової та господарських палат. У їх числі справи у сфері будівництва, економічної безпеки, водного господарювання, охорони навколишнього середовища, землеробства, лісового господарювання, працевлаштування, діяльності органів територіального самоврядування, нерухомості, приватизації майна, внутрішніх справ, а також цін, виплат і тарифних ставок, якщо вони відносяться до компетенції Палати.

Характерною особливістю польської системи адміністративної юстиції є те, що перед зверненням до суду особа має пройти процедуру оскарження прийнятого адміністративним органом рішення саме до цього органу. Якщо рішення приймається не на користь особи, вона може звернутися до вищого

адміністративного органу. У разі невиконання цих вимог суд має право відмовити в прийнятті заяви. Завдяки такому підходу лише близько 10% справ, що надходять до вищих адміністративних органів, подаються до адміністративних судів першої інстанції. Зменшенню кількості справ, що надходять до Вищого Адміністративного Суду Польщі, сприяє також те, що всі витрати, пов'язані із веденням судового процесу, покладаються на позивача, якщо він програє [6].

За результатами розгляду скарги на рішення або ухвалу адміністративний суд: а) скасовує рішення або постанову повністю або частково, якщо встановить порушення матеріального права, що вплинуло на результати розгляду справи, або наявність підстав для поновлення адміністративного провадження, а також інші правопорушення, що істотно вплинули на результат справи; б) встановлює недійсність рішення і постанови в цілому або частково, якщо є підстави, встановлені Кодексом адміністративного провадження або іншими правовими актами; в) встановлює винесення неправомірного рішення або постанови, якщо існують причини, визначені вказаним Кодексом.

На підставі вище викладеного можемо констатувати, що в систему адміністративної юстиції Республіки Польща входять адміністративні суди воєводств і Вищий адміністративний суд, які утворюють самостійну гілку судової системи держави. Попри те, що норми адміністративно-процесуального права в Польщі не кодифіковані і містяться у цілому ряді законів, кодексів і положень, що регулюють в тому числі інші адміністративні процедури, загалом польська адміністративна юстиція являє собою доволі ефективний механізм забезпечення законності діяльності органів державної влади та правопорядку.

Список використаної літератури:

1. Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483).
2. Kodeks wykroczeń z dnia 20 maja 1971 r. (Dz. U. 1971 Nr 12 poz. 114).

3. Ustawa z dnia 25 lipca 2002 r. Prawo o ustroju sądów administracyjnych (Dz.U. 2002 nr 153 poz. 1269).

4. Ustawa z dnia 30 sierpnia 2002 r. Prawo o postępowaniu przed sądami administracyjnymi (Dz.U. 2002 nr 153 poz. 1270).

5. Administracyjne kary pieniężne w demokratycznym państwie prawa / red. Błachucki Mateusz. Warszawa: Biuro Rzecznika Praw Obywatelskich, 2015. 239 s.

6. Мистецтво оскарження по-польськи. Закон і Бізнес. URL: http://zib.com.ua/ua/35685-u_polschi_lishe_10_sprav_scho_nadhodyat_do_vischih_administr.html

Міщук І.В.

к.ю.н., професор кафедри конституційного права та галузевих дисциплін

Національний університет водного господарства та природокористування

Пелешок І. І.

студентка навчально-наукового інституту права

Національний університет водного господарства та природокористування

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У НІМЕЧЧИНІ

За практикою європейських країн поліцейська діяльність визначається двома моделями її організації: континентально-європейською та англосаксонською (британською). Перша характеризується жорстким централізованим управлінням поліцейськими підрозділами з боку апарату держави, вертикальним їх підпорядкуванням і широким обсягом повноважень центру щодо регіонів (Австрія, ФРН, Італія, Іспанія, Франція). Другій (англійській) моделі властиві децентралізоване управління, владна «горизонталь» зі значно більшими повноваженнями місцевої влади. Ця модель характерна для Великобританії та США [1, с. 53].

Виходячи з теми нашого дослідження, ми будемо розкривати континентально-європейську модель поліцейської діяльності, на прикладі Федеративної Республіки Німеччини.

Німецька поліцейсько-правова доктрина є вченням, системою знань і своєрідним наріжним каменем фундаменту національної поліцейської системи. Вона націлена на з'ясування основоположних питань, а саме: сутності соціальної місії поліції (міліції); цілей, завдань, функцій, основоположних принципів і методів реалізації поліцейської діяльності; структурно-функціональної організації поліції; технології підготовки і прийняття управлінських рішень; засад взаємодії поліції з державними і недержавними суб'єктами поліцейської діяльності тощо [1, с. 53].

З огляду на історичне минуле, дискусії щодо визначення місця та ролі поліції у системі органів публічної влади у ФРН сприяли формулюванню постулату щодо недоцільності наділення поліції виключним правом реалізації державної монополії на забезпечення внутрішньої безпеки, чим має опікуватися сукупність суб'єктів правоохоронної діяльності (державних, муніципальних, приватних і громадських). Незважаючи на історичну тенденцію до децентралізації влади, провідні німецькі поліцейські констатують, що за сучасних умов поліція все ж таки поступово набуває універсально-соціального характеру, оскільки наділена широкими владними повноваженнями [1, с. 54].

Сучасна німецька поліція є ключовим державним суб'єктом правоохоронної діяльності. Завдання поліції вичерпно сформульовані та нормативно закріплені. Її дії ґрунтуються на законах і підзаконних нормативно-правових актах, орієнтовані на захист конституційних цінностей, а легітимного закріплення набувають у прийнятності населенням. Загалом «поліцейська дія» тлумачиться як адміністративне втручання, що обов'язково повинно відповідати принципу законності, передбаченому ст.20 Основного Закону Федеративної Республіки Німеччини. Завдання поліції визначаються у контексті забезпечення реалізації конституційної доктрини внутрішньої безпеки, що закріплена у статтях 73, 74, 87, 91 Основного закону від 1949 року.

Зокрема, відповідно до п.10b ст.73 Основного Закону ФРН внутрішня безпека федерації і земель віднесена до конституційних благ, що підлягають «адміністративній конституційній охороні» [2, с.823].

Невід'ємним атрибутом сучасної поліцейської доктрини у більшості країн Західної Європи, зокрема Німеччині, є демократичний характер організації та безумовне підпорядкування принципам правової держави. До цього можна додати безпосередню роботу з населенням, особливо у рамках індивідуальної (ранньої) профілактики [3, с. 28].

Основне призначення поліцейської діяльності у сучасному демократичному суспільстві сформулював відомий німецький поліцейст Шульте, який на підставі проведеного аналізу широкого кола нормативних приписів виокремлює такі основні засади діяльності поліції. По-перше, поліція передусім має захищати права та законні інтереси окремих громадян, а у визначених законом випадках – також інтереси громад та держави в цілому. Йдеться про готовність поліції ефективно реагувати на заяви окремих громадян, підтримувати з ними постійний зв'язок та інформувати про хід розгляду їх справ. Вбачається, що жодна із заяв та скарг громадян не має залишитися незареєстрованою та своєчасно нерозглянутою, незалежно від того, має заявник будь-які привілеї або ж, навпаки, є обмеженим у реалізації своїх прав. Одночасно від поліції очікується високий рівень толерантності до вразливих груп населення, які потребують на підвищену увагу та додатковий захист своїх прав з боку поліції. Поліція повинна здійснювати постійний моніторинг ситуації щодо потреб цих категорій населення, розроблювати відповідні програми або плани заходів щодо надання їм цільової допомоги, відслідковувати ефективність цієї діяльності.

По-друге, поліція повинна відповідати перед законом, а не перед урядом. Усі рішення поліції мають бути вмотивовані законом та підтримані судом, а не диктуватися урядом та побажаннями політичних партій. Рекомендації, ноти підтримки або протесту, декларації та політичні заяви, звичайно ж, можуть бути прийняті до уваги керівниками поліції при прийнятті управлінських

рішень, проте лише як додаткові аргументи (контраргументи) до вимог закону, на підставі яких діє поліція.

По-третє, поліція має ініціювати та впроваджувати процедури та нормативні акти, що унеможливляють здійснення свавільних арештів та затримань, забезпечуватимуть захист затриманих від тортур та жорстокого поводження. Окремим напрямом діяльності поліції має стати розроблення алгоритму дій під час охорони мирних зібрань з метою забезпечення прав громадян на свободу слова, висловлювання поглядів і переконань [3, с. 29].

Для Німеччини, як і для деяких інших західноєвропейських країн, характерна певна «розпорошеність» поліцейських функцій. Кожна земля має власні поліцейські формування на чолі з Міністром внутрішніх справ, що фінансуються урядом землі й перебувають під командуванням «поліцай-президента». Функції земельної поліції виконуються в межах юрисдикції відповідної землі. Обов'язки, повноваження та структура поліції визначаються спеціальними поліцейськими приписами [1, с. 57].

Отже, у нашій роботі ми досліджували засади діяльності правоохоронних органів в Німеччині. Ми проаналізували модель правоохоронної діяльності, визначили, якими нормативно правовими актами регулюється діяльність німецької поліції, а дослідили три основні засади діяльності поліції.

Список використаної літератури:

1. Григоренко І. А. Особливості правоохоронної (поліцейської) діяльності у Німеччині: теоретико-правовий аспект, Держава і право · Випуск 60, С. 52-58.
2. Проневіч О. С. Доктринальні засади поліцейського права Німеччини та Польщі, Форум права, № 1. 2011. С. 822–828.
3. Григоренко І. А. Принципи правоохоронної (поліцейської) діяльності в Україні та Німеччині, Наше право № 7, 2013, С. 24-30.

АНАЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ:

ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНЕ ТЛУМАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ

Успішне виконання повноважень органом державної влади нерозривно пов'язано зі здійсненням аналітичної діяльності.

Аналітичну роботу науковці тлумачать як використання соціальних методів та способів дослідження інформації, що характеризує умови зовнішнього середовища, стан громадської думки з метою визначення завдань органу держави для підвищення ефективності його функціонування [1, с. 22].

Більш розширеною видається позиція, згідно з якою аналітична діяльність є постійною дослідною діяльністю (функцією процесу управління), що охоплює своїм змістом широкий комплекс організаційних заходів і методичних прийомів для вивчення і оцінки інформації про зовнішні та внутрішні фактори, причинно-наслідкові зв'язки функціонування системи щодо виконання визначених для неї мети і завдань [2, с. 7].

Варто додати, що аналітична діяльність – це сукупність логічно послідовних етапів роботи, спрямованих на реалізацію загального плану її складових визначеними виконавцями, і характер якої може набувати того чи іншого вигляду в залежності від потреб і можливостей органу [3, с. 318].

Такий вид діяльності у науковій літературі характеризують як систематичну управлінську функцію, що виконується спеціальним професійним підрозділом – експертно-аналітичною службою або відділом аналітичного стратегічного планування з комплексними функціями [4, с. 121]. Проте, зазначимо, для організації аналітичної роботи важливе значення має наявність координаційного та методичного центру керівництва аналітичною роботою, який повинен забезпечувати узгодженість функціональних підрозділів

у проведенні аналізу; контроль за своєчасністю отримання і повнотою аналітичних висновків, що надходять від численних виконавців; системне узагальнення результатів і спільне розроблення заходів підвищення ефективності та подальшого розвитку установи [5, с. 222].

Раціональні координовані дії, спрямовані на комплексне вивчення об'єкта, завжди забезпечуються через планування – складання комплексного плану організації всієї аналітичної роботи та планів для окремого виду аналізу, передбаченого в такому плані. Кількість етапів, що мають за мету здійснення послідовних процедур, може бути різна в залежності від об'єкта вивчення та інших чинників, але завжди можна виділити підготовчу, основну і завершальну стадії [6, с. 7-10].

Аналітика як діяльність передбачає синтез трьох компонентів: функціональної (розвинена аналітична культура, що характеризується досягненнями у володінні відповідними аналітичними методами), галузевої (знання предметної галузі) і особистої (деяка обдарованість структури особистості) [7, с. 64].

Окремі науковці акцентують увагу на аналітиці як не лише індивідуальній, але й колективній роботі. Вони вирізняють цілісність принципів методологічного, організаційного й технологічного забезпечення індивідуальної й колективної розумової діяльності, що дає змогу ефективно опрацьовувати інформацію з метою вдосконалення якості наявних і надбання нових знань, а також підготовки інформаційної бази для ухвалення оптимальних рішень [8, с. 28]. У наведеному визначенні також йдеться про поєднання окремих складових (методологічної, організаційної й технологічної). Постановка методологічної компоненти на першу позицію є вкрай важливою, оскільки в основі аналітики є концептуальні підходи до розв'язання певних проблем, вибір парадигми діяльності. Організаційна компонента в даному випадку виступає як елемент управління процесом. Технологічну компоненту, на погляд вченого О. Манзюка, не слід сприймати лише як застосування комп'ютерної техніки й певних програм. У даному випадку слід говорити про

технологію дослідження в цілому. Позитивним є і включення до визначення цілей аналітики, їх органічного зв'язку з оптимізацією процесу ухвалення рішень. Разом із тим, вважають певні науковці, дана дефініція також не може вважатися вичерпною, оскільки в ній не відображений проблемний аспект, що спонукає до здійснення такої діяльності [9].

Результати аналітичної роботи узагальнюються для кожного об'єкта і передбачають відповіді на такі питання: назва теми аналітичного дослідження (узагальнення) та період, за який воно проводиться; зазначення підстави проведення аналітичного дослідження (узагальнення); перелік матеріалів, використаних при проведенні аналітичного дослідження; статистичні дані, що характеризують об'єкт дослідження, та їх короткий аналіз; загальна оцінка окремих ділянок і діяльності установи в цілому. За результатами аналітичного дослідження формуються пропозиції щодо можливих шляхів вирішення виявлених проблем, пошуку ухвалення оптимальних рішень за напрямками повноважень державної інституції і поліпшення її роботи в цілому. Зроблені висновки можуть мати рекомендаційний чи обов'язковий характер у залежності від об'єкта і завдань аналізу [10, с. 75].

Зазначимо, що аналітичною роботою займаються не лише спеціальні органи, відповідальні за такий вид діяльності. В процесі прийняття значимих рішень задіяні також структури, які формуються на неформальній основі навколо очільника органу, інститути суспільства, незалежні експерти, які працюють індивідуально. Спеціальні аналітичні доповіді в таких суб'єктів з'являються зрідка або це є повсякденною практикою з причини їх фахової роботи у цій сфері. Видами аналітичних довідок можуть бути різного роду не лише офіційні звернення, але й неофіційні, відкриті листи публіцистичного характеру, які іноді озвучуються через ЗМІ.

У літературі висловлюється думка, що ефективність зміцнення внутрішньо структурних аналітичних підрозділів могла б бути більш продуктивною і перспективною, якби ставка не робилася виключно на

напрацювання незалежних «фабрик думки», що є організаційно відокремленими від органу держави.

Найчастіше матеріали незалежних дослідницьких центрів використовуються в якості аргументу у політичних та інших суперечках. Трапляється, що ними тільки підкріплюється вже прийняте з інших мотивів рішення, або вони подаються вибірково в якості довідкової інформації в обґрунтуванні пропозицій.

Безумовно, враховуються і підсумки соціологічних опитувань. Іноді ними обмежується аналітичний горизонт обраної позиції. Часом від незалежних аналітичних і дослідницьких центрів потрібні, в першу чергу, дані соціологічних опитувань і аналіз економічного становища, тобто орган влади цікавить знання про актуальні настрої у суспільстві і про народне господарство. Деякі респонденти, яких опитували з приводу цієї проблеми, говорили про те, що їм потрібні «тільки цифри», всю іншу роботу вони зроблять самі на основі власної кваліфікації. Інші ставилися до ситуації більш критично і відзначали, що від аналітичних центрів потрібно не тільки знання про суспільство, а й знання про те, як це суспільство змінити: «Потрібні не діагнози, а прогнози і рецепти».

Отже, аналітична діяльність – це сукупність логічно послідовних етапів роботи, що мають за мету спосіб вивчення, осмислення і оцінки об'єкта дослідження і сприяють якісному функціонуванню органу державної влади. Таку діяльність здійснюють як внутрішні структури в складі державної інституції, так і зовнішні – за попереднім замовленням або без такого.

Список використаної літератури:

1. Штанько А.Ф., Громовенко Л.И. Вопросы теории и практики руководства горрайорганами внутренних дел: практич. пособ. Київ: РИО МВД Украины, 1996. 104 с.

2. Майборода Л.А., Савченко І.М. Організаційно-правові засади створення інформаційно-аналітичних центрів ПТО: метод. рекомендації. Київ: Принт, 2009. 49 с.
3. Гаврилко П.П. Організація аналітичної роботи на підприємстві та оформлення її результатів. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2011. Вип. 21.15. С. 314-319.
4. Попович П.Я. Економічний аналіз діяльності суб'єктів господарювання: підручник. Тернопіль: Економічна думка, 2001. 365 с.
5. Никольская Э.В. Анализ и диагностика финансово-хозяйственной деятельности полиграфических предприятий: учебник. Москва: Изд-во МГУП, 2002. 351 с.
6. Бутко А.Д. Теорія економічного аналізу: підручник. Київ: Вид-во КНТЕУ, 2005. 411 с.
7. Баронін А.С. Аналіз і прогноз у політиці та бізнесі. Київ: Видавець Паливода А.В., 2005. 128 с.
8. Курносое Ю.В., Конотопов П.Ю. Аналитика, методология, технология и организация информационной аналитической работы. Москва: Русаки, 2004. 512 с.
9. Манзюк О.А. Поняття та зміст аналітичної діяльності / Goal. URL: <http://goal-int.org/ponyattya-ta-zmist-analitichnoyi-diyalnosti/>
10. Зоріна І.А., Рябініна В.В. Організація аналітичної роботи в корпораціях. *Науковий вісник Національної академії статистики*. 2016. № 3. С. 71-77.
11. Чаусов Ю. Аналитическая работа в оппозиционных политических партиях / Наше мнение. 15.12.2008. URL: <https://nmnby.eu/news/analytics/1617.html>

Словська І.Є.,

доктор юридичних наук, професор кафедри конституційного права та

галузових дисциплін

Національний університет

водного господарства і природокористування

УЧАСТЬ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У СТАНОВЛЕННІ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ УКРАЇНИ

Успішне виконання завдань, які стоять перед правоохоронними органами з подальшого зміцнення законності і правопорядку, посилення боротьби зі злочинністю та іншими правопорушеннями, нерозривно пов'язане з підвищенням правового виховання громадян. Досягнути становлення правової цивілізованої держави без формування людини з високими громадськими поглядами неможливо. Держава вживає заходів організаційного, виховного, правового характеру для скорочення, а далі й ліквідації злочинності.

Втілення приписів правових норм у реальність – складний, багатоплановий процес, який протікає у єдності, взаємозв'язку і взаємозумовленості всіх компонентів. Аналіз функціонування окремих суб'єктів дозволяє виявити певну специфіку їх впливу на явища суспільного і державного життя й тим самим сприяти оцінці правопорядку і законності.

Вивчення функціональних аспектів правоохоронних органів є необхідним для розуміння стану конституційного ладу, степені охорони громадських відносин, врегульованих правом [1].

Зазначимо, що нині у вітчизняній теорії права щодо поняття «правоохоронні органи» точиться наукова полеміка. Так, одні науковці, спираючись на Основний Закон держави, вважають, що правоохоронними є державні та громадські формування, наділені правоохоронними функціями. Інші розглядають поняття «правоохоронні органи» у широкому і вузькому розумінні. При цьому перша група науковців до правоохоронних органів у їх широкому розумінні відносить усі державні органи, наділені повноваженнями у

галузі контролю за дотриманням законності та правопорядку в державі. Представники другої групи схилиються до вузького розуміння правоохоронних органів і до них відносять лише державні органи, спеціально створені для забезпечення законності та правопорядку і боротьби зі злочинністю, яким з цією метою надані повноваження застосовувати передбачені законом заходи державно-владного впливу на осіб, що скоїли правопорушення, з метою їх покарання та виправлення, а також застосування щодо них заходів із ресоціалізації у громадянське суспільство [2, с. 420; 3, с. 11; 4, с. 110; 5, с. 154; 6, с. 8].

На відміну від інших систем державних органів, система правоохоронних органів не має традиційної організаційної побудови як, наприклад, система органів виконавчої влади, і являє собою цілісну сукупність, системоутворюючим чинником якої є не структурний (організаційний), а функціональний критерій, тобто безпосередньо правоохоронна діяльність, що визначено їх спільним функціональним призначенням – охороною і захистом права. Саме тому системоутворюючим чинником правоохоронних органів є правоохоронна діяльність, для здійснення якої держава і створює їх [2, с. 423].

Приєднуємося до думки, що до функцій правоохоронних органів можна віднести:

- 1) взаємопов'язані і взаємозумовлені напрями та види діяльності щодо реалізації правоохоронних повноважень у сфері публічного управління;
- 2) функції, що мають публічно-правове призначення, оскільки впливають із публічного статусу правоохоронних органів;
- 3) функції, через які реалізуються права та обов'язки правоохоронних органів Конституцією та законами України;
- 4) функції, форми реалізації яких зумовлені нормативно-правовим статусом правоохоронних органів та їх місцем у системі органів публічної влади [7, с. 48].

Отже, юридичний аспект функціонування правоохоронних органів проявляється в завданнях – напрямках впливу на суспільні відносини [8, с. 12; 9,

с. 51]. Вони визначають систему правоохоронних органів, яка чітко не закріплена в жодному нормативному акті, і це вказує на її нестабільність й можливість зміни чи доповнення в залежності від обстановки в державі та суспільстві. Інституції постійно зазнають змін, пов'язаних з повноваженнями, завданнями, функціями і організаційною структурою. Подібна динаміка зумовлюється різноманітними суспільними процесами, виникненням необхідності забезпечення законності у певній сфері, зміною оперативної ситуації тощо [5, с. 151; 7, с. 48].

Функції правоохоронних органів можна поділити на внутрішні і зовнішні. До внутрішніх функцій можна віднести: забезпечення, охорону і захист прав людини (гуманітарна функція); охорону і захист конституційного ладу, законності і правопорядку (охоронна функція). До зовнішніх – участь у міжнародному забезпеченні і захисті прав людини; участь у боротьбі з порушеннями міжнародного правопорядку (політична функція) [10, с. 51-53].

Згідно з іншою класифікацією функції правоохоронних органів можна поділити на основні та додаткові (другорядні). До першої групи відносять боротьбу із злочинність та іншими правопорушеннями, які тягнуть юридичну відповідальність. До другої групи – контрольну (наглядову), дозвільну (надання дозволів на здійснення певної діяльності, зокрема підприємницької чи вчинення певних дій), правороз'яснювальну (в т.ч. функцію надання правової допомоги), аналітичну і методичну, інформаційну (інформування інших державних органів, серед яких і правоохоронні), нормотворчу (з правом надання актів міжвідомчого характеру), координаційну [11, с. 11]. Крім того, до додаткових можна зарахувати функції конвоювання, урядового зв'язку [12, с. 135].

Зазначимо, що у науковій літературі нема єдності з приводу зарахування тієї чи іншої функції до певної групи. Отже, кожна з класифікацій має право на існування. Наприклад, деякі автори виокремлюють в групі основних функцій функції: захисну (правоохоронну), оперативно-розшукову, профілактичну, розслідування злочинів, виконавчу, адміністративну, координаційну,

контрольну, інформаційно-аналітичну [12, с. 134].

Усі функції правоохоронних органів, і основні, і додаткові, спрямовані на належну реалізацію правоохоронної функції держави із наслідкуванням передових зразків конституціоналізму. Попри те, що майже всі політичні сили, які приходять до влади в Україні, намагаються використати правоохоронну систему в своїх інтересах, вона все ж таки залишається дієвим інструментом захисту державного суверенітету, територіальної цілісності, прав і свобод особи.

Безперечно, однією з вирішальних умов з викорінення правопорушень є вичерпне знання працівниками правоохоронних органів стану злочинності. Крім того, якісний кадровий склад дозволяє вибудовувати практичну роботу з урахуванням реальних можливостей цих працівників. Володіння інформацією щодо окремих видів злочинів та по населених пунктах сприяє більш предметному спрямуванню всіх напрямків роботи.

На жаль, економічне зубожіння, політична нестабільність, часто низька правова культура і правовий нігілізм працівників правоохоронної системи і населення, формують уяву про Україну як державу зі «штучним» демократизмом і верховенством права. Уникнення перетворення цих негативних явищ у стабільну практику залежатиме великою мірою від комплексної реформи всього конституційного ладу, а не окремо взятих його елементів.

Список використаної літератури:

- 1) Суд, правоохоронні та правозахисні органи України: підручник / [Захарова О.С., Карабань В.Я., Ковальський В.С. та ін.]; відп. ред. В. Маляренко. Київ: Юрінкомінтер, 2004. 376 с.
- 2) Зайченко В.В., Лаптева А.В. Роль і місце правоохоронних органів у правовій державі. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2013. Вип. 23. С. 419-424.
- 3) Пікуля Т.О. Правоохоронні органи в механізмі держави України

(теоретико-правові питання функціонування): автореф. дис.... канд. юрид. наук: спец.: 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень». Київ, 2004. 20 с.

4) Мельник К.Ю. Проблеми правового регулювання трудових відносин службовців правоохоронних органів: монографія. Харків: Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2009. 360 с.

5) Шоптенко С.С. Система правоохоронних органів України. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2017. Вип. 3. С. 150-155.

6) Білас А.І. Правоохоронна діяльність країн ЄС: порівняльно-правове дослідження: автореф. дис.... канд. юрид. наук: спец.: 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень». Львів, 2016. 22 с.

7) Островський С.О. Поняття та функції правоохоронних органів держави. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Юридичні науки. 2017. Вип. 1. Т. 2. С. 46-49.

8) Байтин М.И. О принципах и функциях права: новые моменты. *Правоведение*. 2000. № 3. С. 4-16.

9) Крегул Ю.І. Адміністративне право і процес: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2012. 223 с.

10) Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави: посібник. Київ: Радянська школа, 1994. 236 с.

11) Дяченко В.І. Система правоохоронних органів: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2003. 320 с.

12) Гриценко В. Функції правоохоронної системи України. *Публічне право*. 2015. № 1. С. 132-137.

Степанець В.В.

студент навчально-наукового інституту права
*Національний університет водного господарства та
природокористування*

Денисюк П.Д.

кандидат юридичних наук,
голова Рівненського міського суду

РОЛЬ ТА МІСЦЕ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У РОЗБУДОВІ ДЕМОКРАТИЧНОЇ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

Сучасний етап розбудови української держави свідчить про те, що існує потреба в кардинальному реформуванні правоохоронних органів, діяльність яких є запорукою побудови демократичного суспільства. Однак даний процес значно ускладнюється через відсутність нормативного визначення поняття «правоохоронний орган» та наявність чисельних суперечностей науковців щодо визначення даного поняття.

На даний час у суспільстві формуються основні загрози суспільній безпеці і її реальне забезпечення повинно стати головним завданням правоохоронних органів. Цей процес тісно пов'язаний з необхідністю зміни в позитивну сторону іміджу співробітника поліції, а також і правоохоронних органів, який відповідав би напрямкам розвитку української держави. Діяльність поліції завжди соціально орієнтована. Тому треба представляти її залежність від існуючих суспільних відносин.

Соціально-економічні та політичні зміни, які відбулися в країні, викликали необхідність реформування існуючих правоохоронних органів, проблем суспільного життя, а так само формування позитивного іміджу їхньої діяльності, образу і стилю поведінки співробітників поліції.

Мета статті – дослідження питань, пов'язаних із функціонуванням правоохоронних органів у правовій державі, зокрема у сфері забезпечення прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина із застосуванням заходів юридичного характеру, спрямованих на підтримання стабільного правопорядку в державі, боротьбі зі злочинністю та іншими правопорушеннями.

Важливим фактом формування іміджу діяльності правоохоронних органів є формування відповідно до законодавства керівного апарату, співробітників та інших осіб, які працюють у сфері правоохоронних органів.

Як на мене сучасна демократична держава може так називатись, лише при ідеальній роботі усіх владних структур, діяльність яких спрямована на забезпечення функціонування держави. Особливу увагу слід приділити органам, які здійснюють нагляд за додержанням законів, правопорядку, та забезпечують належне дотримання прав і свобод громадянина. А саме правоохоронним органам.

Правоохоронні органи — це державні органи, основною (спеціальною) функцією яких є забезпечення законності та охорона правопорядку, боротьба з правопорушеннями, охорона законних прав та інтересів громадян, юридичних осіб, суспільства і держави в цілому. А це означає, що даний орган є найбільш близький до суспільства, а отже це може означати, що якщо діяльність цих органів є ефективною, то і суспільство держави є безпечним та захищеним.

Характерними рисами правоохоронних органів є:

- здійснення ними зазначених вище функцій, які в сукупності називаються правоохоронною діяльністю;
- наявність у них для виконання зазначених функцій відповідних державно-владних повноважень, зокрема можливості видавати правові акти (в основному індивідуального характеру), обов'язкові для виконання тими, кому вони адресовані;
- можливість безпосередньо застосовувати різні заходи примусу (затримання особи, арешт, позбавлення волі тощо);
- перебування їх діяльності під особливим державним контролем і наглядом, здійснення її лише на основі закону і в установленому ним порядку.

Правоохоронну діяльність за своєю структурою можна поділити на:

- попередження виникнення умов і причин суспільно-небезпечного явища;
- припинення процесу його розвитку;

- ліквідацію його наслідків.

Правоохоронною діяльністю займаються органи прокуратури, органи внутрішніх справ, служби безпеки, митні органи, органи державного кордону, органи державної податкової служби, державної контрольно-ревізійної служби та інші органи, які здійснюють правозастосовчі або правоохоронні функції.

Як на мене все таки правоохоронні органи велику роль відіграють в становленні демократичної правової держави. Оскільки згідно ст. 3 Конституції України людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. А діяльність правоохоронних органів спрямована на забезпечення безпеки суспільства, беззаперечно яка є найважливішою функцією правоохоронної діяльності. І тому ефективна правоохоронна діяльність держави є результат демократичної правової держави.

Отже проаналізувавши дане питання можна стверджувати, що правоохоронні органи відіграють важливу роль в розбудові сучасної правової держави, оскільки забезпечення публічного порядку, боротьба з правопорушеннями, охорона законних прав та інтересів громадян, юридичних осіб, суспільства і держави в цілому є найголовнішим обов'язком правоохоронних органів. А отже якщо не буде забезпечено в державі правопорядку, безпеки, захисту прав громадянина, то і відповідно про сучасну демократичну державу ми не можемо говорити, оскільки демократична держава не може існувати в хаосі безпорядку.

На закінчення хотілося б резюмувати, що соціальні, політичні та економічні перетворення, що відбуваються в Україні в останні роки, оновлення і вдосконалення чинного законодавства, яке склалося на напрямок зміцнення основ громадянського суспільства, ставлять складні завдання перед правоохоронними органами, як одним з найважливіших інститутів державної

влади, покликаним забезпечити правопорядок в країні. Підвищення ролі «людського фактора» в Міністерстві внутрішніх справ України, безпосередньо пов'язане з формуванням якісного образу людини, що носить форму поліції, безсумнівно, забезпечить публічну безпеку та порядок на вулицях, буде сприяти вирішенню проблеми злочинності, що поліпшить ефективність службової діяльності працівників поліції.

Список використаної літератури:

1. Конституція України: прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. –1996. – № 30. – С. 141
2. Панасюк А.Ю. Имидж. Энциклопедический словарь. М.: РИПОЛ классик, 2007. 768 с.
3. Суд, правоохоронні та правозахисні органи України: підручник / [Захарова О.С., Карабань В.Я., Ковальський В.С. та ін.]; відп. ред. В. Маляренко. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – 376 с.

Якимчук М.Ю.

*доцент кафедри спеціальних юридичних дисциплін
Національний університет водного господарства та
природокористування*

Кузьмич В.С.

*студентка навчально-наукового інституту права
Національний університет водного господарства та
природокористування*

КІБЕРЗЛОЧИННІСТЬ ПІД ЧАС ПАНДЕМІЇ COVID-19

Віртуальний спосіб вчинення злочину у сучасному світі – чи не найкращий спосіб для кожного-другого більш-менш грамотного програміста. Зазначимо, що ІТ-технології розвиваються в геометричній прогресії, а тому і зростають шляхи кіберзлочинності. Інформаційне поле настільки різноманітне,

що достатньо мати початковий рівень із програмування, мати злочинний умисел, трішки фантазії, щоб стати кіберзлочинцем.

Беззаперечним є той факт, що практично кожен з нас чув про кіберзлочинність, яка поєднує в собі різні види злочинів, що здійснюються за допомогою комп'ютера в мережі Інтернет. Об'єктом кіберзлочинів є персональні дані, банківські рахунки, паролі та інша особиста інформація як фізичних осіб, так і бізнесу та державного сектору. Зауважимо, що кіберзлочинність є загрозою не тільки на національному, а й на глобальному рівні. В Україні та світі ці злочинності мають швидку динаміку розвитку, а кількість потерпілих від таких дій постійно збільшується, але суспільство не виробило проти такого виду злочинів ефективних заходів боротьби [1, с. 18]

Проблема кіберзлочинності, хоч відносно недавно виникла і взаємопов'язана зі сферою життєдіяльності людини, порівняно, наприклад, з організованою або службовою, однак неодноразово знаходила відображення в роботах вітчизняних і зарубіжних криміналістів.

Окремі аспекти нормативно-правових дефініцій понять у сфері інформаційної безпеки розглядали у своїх працях Д. Азарова, С. Бородіна, Н. Гадіон, О. Гладуна, О. Григор'єва, Г. Долженкова, М. Журби, І. Клепицького, О. Книженко, О. Користіна, М. Литвинова, Ю. Ляпунова, А. Музики, А. Новікова, П. Смагіна, М. Погорецького, В. Шеломенцева, В. Хахановського та інших

Проблеми боротьби з кіберзлочинністю досліджували у своїх наукових роботах К. Беляков, В. Бутузов, Д. Гавловський, В. Голубєв, Д. Кльоцкін, Е. Рижков, В. Розовський Т. Тропина, В. Цимбалюк та інші.

Цікавим є той факт, що зараз людство зіштовхнулося з новим випробуванням – **Covid-19**. Беззаперечно, що пандемія диктує свої правила, яким ми підпорядковуємося. Повсякденне буття перетворюється в он-лайн-життя, і тому пандемія корона вірусу сприяє зросту і розповсюдженню кіберзлочинності.

На нашу думку, дистанційна робота збільшила число потенційних жертв кіберзлочинності. Працюючи он-лайн з дому, люди піддаються більшому ризику, тим самим ненавмисно ставлячи під загрозу корпоративне програмне забезпечення, що робить його більш уразливим для кіберзлочинців.

Важливим є те, що віддалена робота небезпечна не лише на локальному рівні, а й на державному, адже засоби он-лайн-комунікації використовуються державними органами і підприємствами. Для багатьох робота з використанням он-лайн-технологій в подібному масштабі незвична, тому, можуть виникати проблеми з захистом мережевих з'єднань і конфіденційної інформації. Таким чином, створюються всі умови для вчинення мережевих злочинів.

Зауважимо, що найбільший ризик потрапити в тенета кібершахрайства мають діти та підлітки. Ця аудиторія представлена великою, привабливою і вразливою цільовою групою для кіберзлочинців. У зв'язку з необхідністю віддаленої роботи, особливо навчання, все більше користувачів піддаються ризикам кіберзлочинності, перебуваючи вдома, ніж у навчальному закладі.

Беззаперечним є той факт, що діти шкільного віку все частіше стають мішенню он-лайн-злочинів, так як є найбільш вразливими. Разом з тим, часто поведінка дітей в Інтернеті є віктимною, адже вони нехтують незахищеними мережевими з'єднаннями, відвідують підозрілі сайти, не звертають уваги на кешування даних, згоду на обробку персональних даних не читаючи політики конфіденційності, реєструються на різноманітних сайтах для перегляду контенту – все це і провокує кіберзлочинців.

Що стосується дистанційного навчання школярів і студентів, то злочинці теж не нехтують шансом. Вони проникають в так звані «онлайн класи» - явище, що отримало назву "Zoom-бомбінг" - і використовують грумінг (формування довірчих відносин з дитиною з метою її сексуальної експлуатації / сексуального насильства. В он-лайн-грумінзі метою є отримання інтимних фото / відео дитини для подальшого шантажу і вимагання в неї грошей чи більш інтимних матеріалів, зустрічей) і сексуальний шантаж по відношенню до дітей. Зазначимо, що здебільшого злочинці знайомляться з дітьми в чатах он-лайн-

ігор. Проте, якщо батьки можуть контролювати своїх дітей і слідкувати за їх спілкуванням у подібних чатах, то заняттям в он-лайн-класах вони довіряють і вважають їх безпечними. Зауважимо, що для зловмисників це хороший шанс втілювати свої злочинні умисли в реальність у віртуальному просторі, але при цьому і залишитися непоміченими.

Наступною категорією ймовірних потерпілих від кіберзлочинності є пенсіонери і літні люди. Вони найменш обізнані про небезпеки в Інтернеті, тому і часто стають жертвами мережових злочинів. Пересилання шкідливих посилань і спамів, особливо про корона вірус, є найпоширенішим інструментом вчинення таких злочинів. Особливо часто це трапляється в соціальній мережі Face book. Користувачі нерідко поширюють на свої сторінки пости з недостовірною інформацією, навіть не задумуючись, що хтось сприйме її занадто серйозно.

Злочинці швидко заробили на COVID-19: від веб-сайтів, які продають підроблені тести на перевірку крові COVID-19, до конфіскації неякісних лицьових масок із Бразилії та продажу хлорохіну за допомогою додатків для обміну миттєвими повідомленнями. Спалах корона вірусної хвороби дав можливість швидко заробити, оскільки злочинці використовують брак справжніх продуктів і побоювання простих громадян. Прибуток, отриманий злочинцями в цей кризовий період, ймовірно, дуже істотний, оскільки вони діють у повному нехтуванні до здоров'я і благополуччя всіх нас [2].

Отже, коли майже все активне життя і виробнича діяльність навколо нас призупинена, злочинці шукають нові способи отримання прибутку. У той час, як вірус covid-19 швидко поширюється по всьому світу, рівень занепокоєння і небезпеки залишається високим.

Проведене дослідження не претендує на остаточне розв'язання усіх аспектів обраної теми. Перспектива подальшого дослідження може бути спрямована на дослідження комп'ютерних злочинів під час пандемії covid-19.

Список використаної літератури:

1. Бутузов В. М. Співвідношення понять «комп'ютерна злочинність» та «кіберзлочинність». *Інформаційна безпека людини, суспільства, держави*. 2010. № 1 (3).– С. 18.
2. Corona virus: global crackdown sees a rise in unlicensed medical products related to COVID-19. ULR: <https://www.gov.uk/government/news/coronavirus-global-crackdown-sees-a-rise-in-unlicenced-medical-products-related-to-covid-19>

Цимбалюк В.І.

кандидат юридичних наук, професор кафедри спеціальних юридичних
дисциплін

*Національного університету водного господарства та
природокористування*

Багатко А.С.

студентка навчально-наукового інституту права
*Національного університету водного господарства та
природокористування*

ВЗАЄМОДІЯ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ З ГРОМАДСЬКИМИ ОБ'ЄДНАННЯМИ

Докорінні зміни в нашій державі у всіх сферах життєдіяльності, зокрема у сфері охорони правопорядку, справляють значний вплив на організацію діяльності суб'єктів, які реалізують державну політику у відповідних напрямках.

Дослідження практики співробітництва органів правопорядку та населення свідчить, що сьогодні процес взаємодії поліції з громадськими об'єднаннями позитивно впливає на результати її діяльності, а також на створення похвального іміджу в очах усього населення.

Отже, результати діяльності поліції безпосередньо залежать від спів-праці її працівників з громадськими об'єднаннями. Водночас практика зазначеної

співпраці свідчить про те, що більша частина нашого населення не готова надавати допомогу поліцейським. У зв'язку з тим виникає нагальна потреба у здійсненні наукових досліджень актуальних проблем взаємодії поліції з громадськими об'єднаннями.

Дослідження взаємодії правоохоронних органів з громадськими об'єднаннями займалося багато науковців, а саме: О. Бандурка, І. Голосніченко, Д. Каблов, Д. Калаянов, В. Колпаков, В. Лихолоб, О. Музичук, Ю. Назар, О. Остапенко, В. Петков, О. Ярмиш та ін.

Мета дослідження полягає у визначенні питання форм взаємодії органів правопорядку з громадськими об'єднаннями, а також її значення для виконання ними своїх завдань і функцій, зокрема щодо протидії правопорушенням.

В Україні на сьогоднішній день розвиток співробітництва між поліцією та громадянами відбувається спонтанно, без належної організації та системного підходу. Заходи щодо залучення громадськості до правоохоронної діяльності відбуваються, як правило, внаслідок будь-яких екстремальних подій. У зв'язку з тим великий інтерес становить практика вироблення, прийняття й реалізації спільних активних дій, яка має здійснюватися за певною схемою [7, с.75].

По суті вона має бути обов'язковою основою для кожного, хто бере участь у взаємодії з правоохоронними органами. І діяльність будь-якого суб'єкта, який надає допомогу в установленні порядку, профілактиці правопорушень, має оцінюватись так само, як реалізація права на захист здоров'я, життя від злочинних намірів, а реакцією на таку поведінку з боку органів державної влади має бути всебічне заохочення, а також надання необхідної допомоги й підтримки.

Головними принципами в діяльності правоохоронних органів є верховенство права, дотримання прав і свобод людини, законність, відкритість і прозорість, політична нейтральність, взаємодія з населенням на засадах партнерства, безперервність.

З огляду на дане завдання необхідно детальніше зупинитися на змісті принципу взаємодії поліції з населенням на засадах партнерства, який означає необхідність забезпечення тісної співпраці поліції з населенням, з територіальними громадами та громадськими об'єднаннями з метою задоволення їхніх потреб у поліцейських послугах.

Рівень довіри населення до поліції є основним критерієм оцінки ефективності діяльності органів і підрозділів поліції.

Велике значення для характеристики взаємодії поліції з населенням має визначення її функцій, тобто напрямків роботи щодо профілактики та припинення правопорушень у взаємодії з населенням. Процес реалізації завдань і функцій діяльності поліції знаходить своє зовнішнє виявлення у відповідних формах. Форми діяльності визначаються типом відносин у певній сфері життєдіяльності людини. Суспільно корисна діяльність викликає різні наслідки: одні дії призводять до юридичних наслідків, інші – ні. Форми діяльності прямо чи опосередковано зумовлені тими юридичними приписами, за допомогою яких держава регулює діяльність юридичних та фізичних осіб, які, у свою чергу, вибирають ті форми діяльності, що є най-більш виправданими й ефективними [8, с.30–31].

Існуючі на практиці види й форми взаємодії поліції з громадськістю вимагають певної класифікації та послідовності в побудові їх системи задля полегшення їх сприйняття, а також для можливості вироблення рекомендацій щодо їх реалізації, закріплення в законодавчих та відомчих нормативних актах. Науковці використовують різні підходи до такого поділу, серед яких варто виділити класифікацію М. Коваліва:

1. За характером підстав для взаємодії (за підставами виникнення): регламентовану – за вказівкою одного з керівників суб'єктів взаємодії – та ініціативну;
2. За способом вирішення спільних завдань: самостійну (автономну) та сумісну;

3. За просторовими характеристиками: близько розташовану й віддалену;

4. За характером зв'язків суб'єктів взаємодії: безпосередню та опосередковану;

5. За характером умов взаємодії (за станом середовища функціонування): звичайну та екстремальну;

6. За кількістю суб'єктів взаємодії: двосуб'єктну й багатосуб'єктну (змішану);

7. За етапами безпосередньої діяльності: попередню, основну, заключну;

8. За ступенем однорідності функцій взаємодіючих суб'єктів: взаємодію суб'єктів, які виконують однорідні функції, та взаємодію суб'єктів, які виконують різні функції [9, с.181].

До форм, які найчастіше зустрічаються у спільній правоохоронній діяльності працівників поліції та населення у сфері охорони громадського порядку й боротьби з правопорушеннями, відносять:

- спільне патрулювання, рейди, обходи, огляди; спільне планування заходів щодо охорони громадського порядку й боротьби з правопорушеннями;
- узгодження самотійно проведених заходів;
- інструктування працівниками поліції членів громадських об'єднань;
- спільний аналіз оперативної обстановки;
- обмін інформацією про оперативну обстановку (вчинення порушень, викрадення речей, масові заворушення тощо);
- проведення спільних нарад, семінарів і зборів з правоохоронної тематики; спеціальна та правова підготовка громадян, які бажають виконувати правоохоронні функції, та інші [10, с.191].

Взаємодія державних правоохоронних органів з громадськістю також важливою частиною процесу демократизації суспільства, побудови в Україні правової держави, забезпечення законності. Спільна діяльність поліції та формувань громадськості, які беруть участь у протидії правопорушенням і

охороні громадського порядку, формує у свідомості громадян необхідність рахуватися із загальними інтересами, шанобливо ставитися до правових приписів, з гідністю виконувати свої громадянські обов'язки.

Уміння працівників правоохоронних органів будувати взаємовідносини з представниками конкретних громадських правоохоронних об'єднань розглядається як важливий критерій оцінки їх професійного рівня, політичної та правової культури. Саме тут відкриваються найширші можливості для виховання людей досвідом практичної участі в перетвореннях, що відбуваються у сфері правопорядку.

Для виконання завдань, які постають, на рівні сучасних вимог необхідно по-новому осмислити набутий досвід, збагатити всі напрямки діяльності новим змістом, докорінно оновити арсенал форм, методів та засобів охорони громадського порядку та громадської безпеки, боротьби з правопорушеннями [8, с.25].

Зрозуміло, що для забезпечення взаємодії й співпраці та налагодження партнерських відносин між представниками закону й населенням має бути створена якісна нормативно-правова база. Однак те, наскільки активно вона впроваджується в життя, залежить від бажання, підготовленості суб'єктів взаємодії будувати свої відносини саме в цьому напрямі. Для цього необхідно формувати у членів суспільства відчуття причетності до правового порядку, відповідальності за стан його охорони й забезпеченості.

Необхідно, щоб суб'єкти взаємодії добре розуміли можливість досягнення позитивних наслідків такої співпраці, а саме:

- 1) поєднання інтересів усіх сторін у протидії правопорушенням;
- 2) втілення в життя істини, що викоренення правопорушень – це справа всього суспільства, а не лише поліції;
- 3) підвищення рівня правової культури й правової свідомості населення;
- 4) знаходження нових методів і форм взаємодії [11, с. 538].

Важливе значення має використання зарубіжного досвіду щодо участі громадян у правоохоронній діяльності. Серед вітчизняного населення

досить часто є думка, що правоохоронні органи зобов'язані самостійно виконувати всі завдання щодо протидії правопорушенням, охорони громадського порядку й додаткових сил від населення не потребують. Проте часом саме громадяни, які були свідками порушень, можуть стати незамінними для подальшого процесу виявлення правопорушень та їх профілактики. Адже в іноземних країнах переважна більшість результатів правоохоронної діяльності щодо запобігання правопорушенням досягається передовсім завдяки допомозі громадян.

На завершення можна виявити необхідність перегляду видів та форм взаємодії з населенням, які використовувались раніше органами внутрішніх справ, і в оновленому вигляді використовувати їх у взаємодії поліції з громадськими об'єднаннями, а також запровадити нові форми з урахуванням зарубіжного досвіду.

Список використаної літератури:

1. Про Національну поліцію: закон України від 02.07.2015 №580-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. №40–41. Ст. 379.
2. Философский энциклопедический словарь/под ред. П. Н. Федосеева, С. М. Ковалева. М.: Сов. энцикл., 1980. 672 с.
3. Малая Советская Энциклопедия. Т. 2. М.: Сов. энцикл., 1958. 785 с.
4. Музичук О. М. Напрямки вдосконалення взаємодії органів внутрішніх справ з громадськістю в сфері охорони громадського порядку. Право і Безпека. 2003. Т.2, №3. С. 114–117.
5. Андриашин Х. А., Прудников А. С., Бровко Н. В. Общественные объединения как субъекты обеспечения личной безопасности граждан, охраны общественного порядка и общественной безопасности (на примере участия казачьих объединений): учеб. пособие. М.: ЮИ МВД России, 1998. 64 с.

6. Музичук О. М. Організаційно-правові основи участі громадян в охороні громадського порядку і боротьбі з правопорушеннями: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків: Нац. ун-т внутр. справ, 2003. 20 с.

7. Бандурка О. М., Соболев В. О., Московец В. І. Партнерські взаємовідносини між населенням та міліцією: підручник. Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2003. 352 с.

8. Адміністративна діяльність органів внутрішніх справ. Загальна частина: підручник/за заг. ред. І. П. Голосніченка, Я.Ю.Кондратьєва. Київ: Укр. акад. внутр. справ, 1995.

9. Ковалів М. В. Форми взаємодії органів внутрішніх справ і громадськості у сфері охорони громадського порядку. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. 2011. Вип. 2. С.179–187.

10. Взаємодія міліції та громадськості в Україні: навч. посіб./за заг. ред. А. Дж. Бека, О. Н. Ярмиша. Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2001. 200с.

11. Білоконь М. В. Державне управління у сфері охорони громадського порядку: монографія. Харків: Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2004. 680 с.

12. Долгополов А. М. Організаційно-правові питання діяльності громадських формувань з охорони громадського порядку і державного кордону в Україні: дис. канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2008. 268 с